

**Poyta kí Maji kí
Marki
ndàngi**

**Ta-je kí do Poyta kí Maji-ti kí
Marki ndàngi**

Njèndàngi mbete kin kí 'gə-é kì ri-é kí Ja Marki (Knj 12:12) lé, to kí dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí doḡi gidi-é joo al, ngà to bá ɛ to madkullə† lə Piyər kí to kí káre dan de kí doḡi gidi-é joo-ti lé. Adì né-je n̄a kí Marki ndàngi mee mbete-ti kin sobi do Jeju lé, dow-je n̄a 'gir kí dow kí njèkɔr-é poy-é à to Piyər ya róti. Marki lé, kí n̄a rəmə, dow-je kí 'to jipi-je al bá ɛ ndàngi mbete kin kɔo kilə-né mbe Poyta kí Maji kadi-dé. Beba ɛ un ta-je kí mee Kunmindi-ti kí Low taá-taá titi kí Matiye ra-né kin bè al.

Marki toji Jeju ki Ngon lə Lubə rəm, bá ki Ngon lə dow rəm. Ɛ toji kí Jeju ree kɔo ra kullə kadi dow-je kí rangi rəm, kɔo kadi rɔ-é kadkare-ti kɔo kaji-dé-né rəm. Né kinlé, tò aa yéréré mee mbete-ti lə Marki 10:45 kí Jeju pa ta-ti panè: «Ngon lə dow ree kɔo kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ bá ree kɔo ra kullə kadi dow-je rəm, kɔo kadi rɔ-é gangi-né do dow-je n̄a rəm.»

Marki or Poyta-je kí sobi do koji Jeju al, ngà ɛ un kuti-é dokaglo-ti kí Jeju to-né dow kí tòḡi

† : 1:0 1Pi 5:13

gángi, kaglo-é-ti kí Jǎ kí njèra dow-je batem toji-é-né dow-je, bá tol ta-é kì koy-é kagdəsi-ti, kì tosi kí ę tosi ndəl ində lo tẹę. Kì lo kər-é-ti kí 1-10 lé, Marki toji né kí Jeju ra dɔnangi Galile-ti. Kì lo kər-é-ti kí 11-16 lé, Marki toji né kí Jeju ra dɔnangi Jude-ti, kì bebo Jorijalem-ti. Ɛ to mbete kí gɔji itə mbete Poyta-je kí sɔ kí dɔ Jeju-ti, ə né kí d'osi kagi dɔ-ti lé, to né kí Jeju ra, ə kí nǎ lé, to nékɔji-je.

Kullə lə jeju dɔnangi Galile-ti

Mbẹ kilə lə Jǎ kí njèra dow-je batem

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jǎ 1:19-28

¹ Kəm rəbi kí Poyta kí Maji lə Jeju Kristi kí Ngon lə Lubə ulə-né gin-é ɓan: ² Nɔki Ejay kí njɛpata kí ta Lubə-ti ndàngi panè:

«Mǎ Lubə, m'ulə njèkilə mbẹ lə-m kete nɔ-i-ti kdɔ kadi-é ra rəbi adi-i.»

³ Ndi dow ɓa diləlo-ti panè:

«'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai ngan rəbi-je liə adi ǎ njururu-njururu.»

⁴ Beba Jǎ kí njèra dow-je batem tẹę ə ra dow-je batem diləlo-ti rəm, ilə mbẹ batem kí sɔbi dɔ kiɲə panjiyə kí maji al kɔgi, kdɔ kadi Lubə iɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. ⁵ Rəmə dow-je kí dɔnangi Jude-ti, kì dow-je kí Jorijalem lay ya d'ow rɔ-é-ti ta ba Jurde-ti 'pa ta rəsi dɔ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batem. ⁶ Jǎ ɔɔ kubi kí 'ra kì bəl jambal, dɔɔ ɓədi-é kì ndaá dɔɔ ɓədi, ə nékuso-é to 'bete-je kì toji kí wale. ⁷ Ɛ ilə mbẹ idə dow-je panè: «Dow kí ɔw ree go-m-ti lé, tógi-é itə-m nǎ, adi m'tuwə kadi m'dugi nangi m'tuti kulə saba

liə al. ⁸ M̄a m'ra-si batəm kí mani, ngà ɛ lé, à ra-si batəm lə Ndil kí aa njay.»

Batəm lə Jeju k̄i n̄a k̄i Sú n̄a-é

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; 4:1-13

⁹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, Jeju ɪ m̄eɛ ɓe-ti kí Najareti donangi Galile-ti, ɔw adi J̄a ra-é batəm ta ba Jurde-ti. ¹⁰ Loki Jeju t̄eɛ k̄əm man batəm-ti lé, ɛ oo k̄əm d̄ora t̄eɛ r̄əm, oo Ndil kí aa njay tana k̄i d̄əngɔdnda bè ɪ taá ree isi d̄o-é-ti. ¹¹ † ɔ ndi dow bá d̄ora-ti panè: «'To Ngon-m; m'ində-i dan k̄əm-ti, r̄o-m n̄əl-m d̄o-i-ti n̄a.» ¹² R̄əmə tajinati nè ya Ndil kí aa njay ɔsi Jeju ɔw siə diləlo-ti. ¹³ Jeju isi diləlo-ti kinlé ndo k̄orsɔ. Lo-é-ti kin bá Sata n̄a-é-ti. Jeju isi dan d̄a-je-ti kí wale, ə malayka-je 'ree 'ra siə.

Jeju ba njéndó né-je ɔ

Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11; J̄a 1:35-43

¹⁴ Go-ti, loki d'uwə J̄a kí njera dow-je batəm lé, Jeju ɔw donangi Galile-ti, ɔw ilə mb̄e Poyta kí Maji lə Lubə ¹⁵ † panè: «Dokaglo asi ngá, ə k̄ɔbe lə Lubə ree ngosi. In̄əi panjiyə-si-je kí maji al k̄ɔgi ə adi m̄eɛ-si Poyta kí Maji.» ¹⁶ Loki Jeju ɔw njiyə k̄i go babo Galile r̄əmə, oo Simɔ d̄e k̄i ngonkɔ-é Andre d'̄a d'ilə burə dan babo-ti; k̄do d̄e 'to mbow-je. ¹⁷ Beba Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a t̄əl-si njəsangi dow-je-ti.» ¹⁸ R̄əmə tajinati nè ya 'tusi burə-je lə-dé d'in̄ə ə d'un go-é. ¹⁹ Loki Jeju ɔti ɔw kete əbi s̄e r̄əmə, oo Jaki d̄e k̄i ngonkɔ-é J̄a kí 'to ngan lə Jebede, d'isi m̄eɛ t̄o-ti d'isi 'raki burə-je lə-dé. ²⁰ Tajinati

† **1:11** 1:11 Mat 3:17; 12:18; Mar 9:7; Luk 3:22 † **1:15** 1:15 Mat 3:2

nè ya Jeju ɓa-dé. Beba de 'tusi ɓɓi-dé Jebede d'inə-é mee tò-ti kì ngannjékullə-je lə-dé, ə d'un go Jeju.

Jeju kì dow kí ndil kí maji al ra-é

Mat 8:14-17; Luk 4:31-37; Knj 10:38

²¹ Jeju de kì njéndó né-je liə d'ow mee be-ti kí Kapernayim. Beba ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, e ow kəykəwna-ti lə-dé ndó-dé né. ²² †Dow-je kí d'oo néndó liə lé, néndó liə or ndil-dé. Kdo e ndó né kəm dow kí ow kì tógi ɓi ndó né titi njéndó dow-je ndukun-je al. ²³ Mee kəykəwna-ti lə jipi-je lé, dingəm kare bè kí ndil kí maji al ra-é isi-ti nɔɔ ə ur kəə panè: ²⁴ «I Jeju dow kí Najareti lé, ri ɓá 'ndigi ro-ji-ti wa? 'Ree kdo tuji-ji wa? Ma m'gə-i maji: 'To Njèkaa njay lə Lubə.» ²⁵ Jeju ndangi-é panè: «'Uti ta-i ə 'teɛ kogi mee dingəm-ti kinlé.» ²⁶ Ndil kí maji al lé, ndor dingəm lé mir-mir, tur kəə boy-boy, ində-né lo teɛ mee-é-ti kogi. ²⁷ Né kinlé or ndil dow-je lay adi 'dɛji-na ta 'panè: «Kay! Kin to ri ɓá tana bè? Néndó kí ow kì tógi tana bè kinlé, to néndó kí sigi. Dow kinlé, ndil-je kí maji al kàrè e ndangi-dé adi 'təl ro-dé go-é-ti rəm lé ya.» ²⁸ Beba tajinatati nè bè ya dow-je d'oo poy Jeju kì go lo-je lay kí donangi Galile-ti.

Ta lə Jeju kì njémɔy-je kí gay-gay

Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Loki de d'ində lo 'teɛ kəykəwna-ti lə jipi-je lé, Jeju de kì Jaki kì Ja d'ow mee kəy-ti lə Simɔ de kì Andre. ³⁰ Rəmə məm Simɔ kí dené tò mɔy

† 1:22 1:22 Mat 7:28,29

nangi dɔ tirə-ti. Mɔy 'ningó bá ilə-é nangi adi rɔ-é tungə pil-pil. Beba tajinati nè ya 'pa ta liə d'adi Jeju; ³¹ adi Jeju ɔti ɔw rɔ-é-ti uwə ji-é adi-é i taá. Rəmə mɔy 'ningó lé inə-é adi-é i taá oo go-dé kì nékuso. ³² Ta losolo biri, kí kàdì ur lé, dow-je d'uti njémɔy-je lay, kì də kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, 'ree sə-dé rɔ Jeju-ti. ³³ Dow-je lay kí mɛɛ bebo-ti ya kəwnə takəy-ti kí Jeju isi-ti. ³⁴ Jeju adi lapiya dow-je n̄a kí mɔy-je kí gay-gay ulə kəm-dé ndoo rəm, tubə ndil-je kí maji al n̄a dɔ dow-je-ti tɔ. Ngà ɛ adi ndil-je kí maji al lé 'pa ta al, kdɔ də 'gə-é lay.

Jeju ɔw go lo-je-ti kí dɔnangi Galile-ti

Luk 4:42-44

³⁵ Taginlo-ti, loki lo tijə lay al bəy ya, Jeju tɛɛ kəy ɔw diləlo-ti, ɔw pa ta kì Lubə. ³⁶ Simɔ də kì madi-é-je d'ɔw 'ndole-é. ³⁷ Beba loki də d'ingə-é lé, d'idə-é 'panè: «Dow-je lay ya d'ɔw 'sangi-i.» ³⁸ Rəmə Jeju təl idə-dé panè: «Adi j'ɔwi lo-je-ti kí rangi nganbe-je-ti kí tò ngosi-ngosi, kdɔ kadi m'ɔw m'ilə mbe Poyta kí Maji-ti tɔ. Kdɔtalə ɛ kin bá m'ree kdɔ.» ³⁹ †Beba Jeju ɔw kì lo-je lay kí dɔnangi Galile-ti ilə mbe Poyta kí Maji mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je rəm, bá tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm tɔ.

Jeju adi banji ur rɔ dow-ti

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16; 17:12-19

⁴⁰ Njèbanji káre bè ree rɔ Jeju-ti, tɔsi məkəji-é nangi n̄ə-é-ti, ra-é kogri panè: «Kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay kare.»

† **1:39** 1:39 Mat 4:23; 9:35

⁴¹ Beba Jeju oo kəmtondoo liə, ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é fá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji læ-i ur!» ⁴² Rəmə tajinati nè ya banji lé ur adi rɔ-é təl aa njay. ⁴³ Jeju ndángi-é ə tajinati nè ya tubə-é go-é-ti ⁴⁴ panè: «'Oo maji nè 'a kɪ kɔw pa ta-é kadi dow oo, ngà 'ɔw 'tɔji rɔ-i njègugné lə Lubə, ə 'adi né kdɔ məsi kilə kí sɔbi dɔ kaa rɔ læ-i titi kí ndukun lə Moiyiji pa-né. Bè kdɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá.» ⁴⁵ Ngà loki dowbé kinlé ɔti ɔw rəmə, ɛ ɔw pa ta lə né kí Jeju ra siə ilə-né mbe kɪ lo lay sar adi Jeju asi kadi tɔji rɔ-é meɛ bebo-ti al. Ɛ njiyə-né kɪ nganglo-nganglo, isi ngərəngi-ngərəngi kɪ dow-je. Bè ya kàrè dow-je d'ɪ kɪ lo-lo ya 'ree rɔ-é-ti.

2

Jeju kɪ njənjakoy mburuki

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Meɛ ndɔ-je-ti kí rangi go-ti lé, Jeju təl ree Kapərnayim-ti. Ə dow-je d'oo kí Jeju isi kəy nè. ² Beba kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'kəw-nɔ dɔ-é-ti, d'un lo lati-lati adi lo kí takəy-ti kàrè nɔy al. Jeju idə-dé ta lə Lubə. ³ Dow-je sɔ d'un dow kí rɔ-é oy mburuki 'ree siə rɔ-é-ti. ⁴ Ngà kosi dow-je kí 'nɔ kinlé ra adi lo kɔw siə rɔ Jeju-ti goto. Beba de d'al 'ngiɲə jam kəy 'sɔbi-né dɔ lo kí Jeju isi-ti ə d'un njèrɔkoy mburuki lé kɪ tuwə tò-é, d'ulə-é kɪ kəm bole jamkəy go Jeju-ti. ⁵ Loki Jeju oo kadmeɛ lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy mburuki lé panè: «Ngon-m! Majal-je læ-i toki kiɲə go-é kɔgi.» ⁶ Lo-é-ti kinlé, dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'isi nɔɔ tɔ; ə 'gir ta meɛ-dé-ti 'panè:

7 «Kdo ri bá dow kanlé pa ta kí bè kin wa? To ta kòbi bá ɛ pa do Lubə-ti tin. Nà bá asi kiɲə go majal-je lə dow-je kɔgi wa? Lubə ya kì kár-é asi.» 8 Tajinati nè ya Jeju gə tagir-je kí mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Kdo ri bá ɔwi kì tagir-je kí bè kin mɛɛ-si-ti wa? 9 Kidə njèrəkoy mburuki panè: “Majal-je lə-i toki kiɲə go-é kɔgi” lé bá tò bəl n̄a əse, kidə-é panè: “Ì taá 'un tuwə lə-i ə 'n̄jiyə bá tò bəl n̄a wa?”» 10 Maji! M'a kɔji-si kadi 'gəi kí Ngon lə dow lé ɔw kì tɔgi dɔnangi-ti nè, kdo kiɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. 11 Beba Jeju təl idə njèrəkoy mburuki lé panè: M'un ndu m'adi-i m'panè: «Ì taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw bɛe lə-i.» 12 Rəmə tajinati nè ya njèrəkoy mburuki lé ɔsi nangi ì taá, un tuwə tò-é, ɔti takəm dow-je-ti lay adi ɔr ndil-dé adi d'ɔsi-né gaji Lubə 'panè: «J'oo né kí tan̄a bè kin nja káre al.»

Ba kí Jeju ba Lebi

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Jeju təl ɔw gogi ta babo-ti kí Galile. Kosi dow-je lay d'ɔw go-é-ti adi ɛ isi ndó-dé né. 14 Loki isi dəə rəmə, ɛ oo Lebi kí ngon lə Alpe isi lo taa lambo-je-ti ə idə-é panè: «'Un go-m.» Beba Lebi ì taá ə un go-é. 15 Go-ti, Jeju ɔw mɛɛ kəy-ti lə Lebi, isi ta nékuso-ti nati kì dow-je n̄a kí 'to njétaalambo-je, kì njéramajal-je, kì njéndó né-je liə; kdo dow-je n̄a ya d'un go-é. 16 Loki njéndó dow-je ndukun-je kí 'to kí dan Parisi-je-ti* d'oo kí Jeju isi uso né nati kì njétaalambo-

* **2:16** 2:16 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi n̄a n̄a.

je, k̀i nj́eramajal-je lé, 'pa k̀i nj́éndó né-je liə 'panè: Kd̀o ri bá ɛ uso né nati k̀i nj́etaalambo-je k̀i nj́eramajal-je kin wa? ¹⁷ Jeju oo ta lə-dé lé, adi pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò k̀i lapiya kare lé d'ow ndoo dɔktur al, ngà nj́émɔy-je bá d'ow ndoo-é. Ḿ̩ lé, nj́era né-je kí njururu bá m'ree kd̀o ba-dé al, ngà m'ree kd̀o nj́eramajal-je.»

*Néndó lə Jeju k̀i nékobe lə Parisi-je ow nati al
Mat 9:14-17; Luk 5:33-39*

¹⁸ Nj́éndó né-je lə J̩́ d̩́ k̀i Parisi-je lé d'un dɔkaglo madi d'ɔgi-né rɔ-dé nékuso k̀i man ḱ̩y. Beba dow-je 'ree rɔ Jeju-ti 'd̩́ji-é 'panè: «Kd̀o ri bá nj́éndó né-je lə J̩́ d̩́ k̀i nj́éndó né-je lə Parisi-je d'ɔgi rɔ-dé nékuso k̀i man ḱ̩y, ngà i rəmə, nj́éndó né-je lə-i d'ɔgi rɔ-dé nékuso k̀i man ḱ̩y al wa?» ¹⁹ Ngá bá Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a kɔgi rɔ-dé nékuso k̀i man ḱ̩y dɔkaglo-ti kí nj́etaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè wa? Dɔkaglo-ti kí nj́etaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè b̩́y kinlé, d'a kɔgi rɔ-dé nékuso k̀i man ḱ̩y al ya sar. ²⁰ Ngà ndɔ-je ow ree nɔɔ lé, d'a kun nj́etaa dené sigi lé ta-dé-ti kɔgi; rəmə ḿ̩ ndɔ-é-je-ti kinlé bá d'a kɔgi rɔ-dé nékuso k̀i man ḱ̩y b̩́y.» ²¹ Dow à kun takubi kí sigi kd̀o kilə-né kəm ndisi kubi al; bin al rəmə takubi kí sigi lé, à kuwə dɔgangi ndisi kubi lé wuktu kɔr ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé tò wororo ta madi-é-ti ya b̩́y. ²² Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi ḿ̩ mbundaá-je-ti kí low al. Bin al rəmə yibi nduu kí sigi lé à ra kadi mbundaá-je kí low lé riyə əkté-əkté, rəmə yibi nduu kí sigi lé à tuji rəm, bá mbundaá kí low lé

kàrè à tuji rəm tɔ; ngà tò kɔɔ kadi dow tur yibi nduu kí sigi mee mbundaá-ti kí sigi ya tɔ bane.

Ta kí dɔ ndɔ taakoo-ti
Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ndɔ káre bè, Jeju njiyə mee ndɔr gemɛ-je-ti kɔɔ kində gangi ndɔ taakoo-ti lə jipi-je rəmə, njéndó né-je liə 'puy dɔ gemɛ d'uso taá-taá. ²⁴ Beɓa Parisi-je 'ree 'pa kɔ Jeju 'panè: «'Oo bè! Kɔɔ ri bá njéndó né-je lə-i 'ra né kí to tó-é al kadi dow ra ndɔ taakoo-ti wa?» ²⁵ Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kí ndɔki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki nékuso goto adi ɓo ra-dé kɔ dow-je liə lé səi 'ndói ta-é mee mbete-ti kí aa njay al ya sar wa? ²⁶ E ɔw mee kəykubi-ti† lə Lubə, uso mbè kí 'ree-né nɔ Lubə-ti dɔkaglo-ti kí Abiyatar bá to-né burə dɔ njégugné-je lə Lubə; ə tò kadi njégugné-je lə Lubə ya par bá d'a kuso mbè-é kinlé, ya ngà Dabidi ɔw mbing adi dow-je liə d'uso tɔ.» ²⁷ Jeju pa sə-dé ɓəy panè: «Ndɔ taakoo bá tò kɔɔ ta lə dow ɓi 'ra dow kɔɔ ta lə ndɔ taakoo al. ²⁸ Adi Ngɔn lə dow lé ya to 'ɓa ndɔ taakoo.»

3

Ta lə dow kí ji-é oy
Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Go-ti, Jeju təl ɔw mee kəykəwnɔ-ti lə jipi-je lé, rəmə dingəm káre bè kí ji-é oy mburuki isi mee kəykəwnɔ-ti lé nɔɔ. ² Beɓa dow-je kí d'isi mee kəykəwnɔ-ti kinlé, d'adi kəm-dé tò dɔ Jeju-ti gəréré kɔɔ kadi d'oo, é kinə adi lapiya njəmɔy

† **2:26** 2:26 1Sa 21:1-5; 2Sa 15:35;

kin ndo taakoo-ti rəmə je to kəm rəbi kí kadi n'iləi-né ta do-é-ti. ³ Jeju idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «I taá ə 'ree danə nè.» ⁴ Go-ti, ɛ dəji-dé panè: «Né kí rá bá to tó-é kadi dow ra ndo taakoo-ti wa? Ra maji kì dow bá to tó-é əse ra siə maji al bá to tó-é wa? Kaji dow bá to tó-é əse tol-é bá to tó-é wa?» Ngà de d'ilə-ti al. ⁵ Beba wongɪ ra Jeju do-dé-ti lay, adi oo-dé jər-jər rəm, rɔ-é ati-é kanəna kdo ta lə meɛndə lə-dé rəm. Go-ti, ɛ idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò maji gogi. ⁶ Tajinati nè ya Parisi-je lé, d'ində lo 'teɛ kəykəwnə-ti, d'ow d'ingə-nə kì dow-je lə Erodi d'oji-nə ta do kəm rəbi-ti kí kadi n'toli-né Jeju.

Ta lə Jeju kì kosi dow-je

⁷ Jeju de kì njéndó né-je liə d'or rɔ-dé d'ow ta babo Galile-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'i donangi Galile-ti 'ree d'un go-é. ⁸ De kí danti-je d'i donangi Jude-ti, kì bebo Jorijaləm-ti, kì donangi Idume-ti, kì gidi ba Jurde-ti, kì go lo-je-ti kí donangi Tir-ti kì donangi Sidɔ-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí d'oo poy né-je kí Jeju ra ra kinlé 'ree rɔ-é-ti. ⁹ †Beba Jeju idə njéndó né-je liə kadi 'sangi ngon tò d'adi-n'ɛ, kdo kadi kosi dow-je 'mbore-n'ɛ yó-je kì nè-je al. ¹⁰ Ə kadi kí Jeju adi lapiya dow-je nə kinlé ra adi dow-je lay ya kí moy ra-dé, d'ay-nə miriri-miriri kì rɔ-é-ti kadi d'odi rɔ-é. ¹¹ Ndil-je kí maji al kàrè loki de d'oo Jeju lé, 'səbi takəm-dé nangi nɔ-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» ¹² Ngà Jeju

† 3:9 3:9 Mar 4:1; Luk 5:1-3

ndángi-dé, kəngi-dé-né kəngi-kəngi kadi 'ndogi dɔ-n'è-ti al.

Njékɔwkułə-je lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Go-ti, Jeju al dɔ mbal-ti ə ɓa dow-je kí ɛ ndigi ɓa-dé adi 'ree rɔ-é-ti. ¹⁴ Beɓa ɛ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo*, kdɔ kadi 'nɓiyə siə ¹⁵ ə ulə-dé adi d'ilə mbe Poyta kí Maji rəm, adi-dé tógi kadi 'tubə-né ndil-je kí maji al kɔgi rəm tɔ. ¹⁶ Ɖ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo adi to: Simɔ kí Jeju ɓa-é Piyər rəm, ¹⁷ Jaki kí ngon lə Jebede rəm, Ja kí ngonkɔ Jaki kí Jeju ɓa-dé «Buwanerjesi» ə kər meɛ-é tɔ «ngan lə ndàngi-ndi», ¹⁸ kì Andre, kì Pilipi, kì Batlemi, kì Matiye, kì Tomasi, kì Jaki kí to ngon lə Alpe, kì Tade, kì Simɔ kí to dow kí ta ɓe liə to-é, ¹⁹ ɓá Judasi Iskariyoti kí ɛ ɓá à to njèkun dɔ Jeju lé tɔ.

Noji Jeju-je 'ree kadi d'ɔr-é ta kosi dow-je-ti d'ɔw siə

²⁰ Go-ti, Jeju kì njéndó né-je 'təl 'ree takəy-ti gogi rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'kəwnə dɔ-é-ti sar ya adi lo kadi d'ingə mbunə lo d'uso-né né kàrè goto. ²¹ Loki poy-é ree usi mbi noji-é-je-ti lé, de d'ɔ d'usi dɔ rəbi-ti kadi 'ree d'ɔw siə rɔ-dé-ti; kdɔ de 'panè: «Dɔ-é maji al.»

Dow-je 'panè Jeju ɔw kì tógi lə Beljebul

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10

²² †Njéndó dow-je ndukun-je kí d'ɔ Jorijaləm 'ree 'panè: «Jeju ɔw kì Beljebul† meɛ-é-ti», adi

* **3:14** 3:14 Meɛ mbete-je-ti kí ná-je kí 'ndàngi kì ji-dé kí ta grèkì lé à kingə-ti kí 'panè: 'Ba-dé njékɔwkułə-je. † **3:22** 3:22 Mat 9:34; 10:25 † **3:22** 3:22 Satə ɓá 'ɓa-é Beljebul.

«to 'boy læ ndil-je kí maji al bá adi-é tógi tubə-né ndil-je kí maji al.» ²³ Beba Jeju ba-dé rə-é-ti ə un gosta pa-né sə-dé panè: «Satə à kasi tubə Satə ban bəy wa? ²⁴ Kinə kɔbe kí káre-rè ya dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gángi-nə d'osi-nə kì ta lé, kɔbe-é à kə lo kə-é-ti gərərə al. ²⁵ Ə kinə kəy kí káre-rè ya dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gángi-nə d'osi-nə kì ta lé, dowbé-je d'a kisi gərərə al rəm. ²⁶ Ə kinə Satə ya rə kì rə-é rəmə, to ɛ ya gángi rə-é adi ɛ à kisi gərərə al. Bè kinlé, to kɔbe liə ya ində ngangí-é ngá tin. ²⁷ Kinə dow uwə njètógi tó-é njim-njim al lé, dowbé à kasi kur mɛɛ kəy-ti læ njètógi kin kɔ kəə nékingə-é al. À tó-é njim-njim bəy bá à kow mɛɛ kəy-ti kɔ kəə nékingə-é. ²⁸ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí majal-je lay ya kí dow-je d'isi 'ra, kì takɔbi-je lay kí d'isi 'pa lé, à toki kiŋə go-é kɔgi kadi-dé. ²⁹ †Ngà dow kí rá-rá kí pa ta kɔbi kì Ndil kí aa njay lé, à toki kiŋə go-é kɔgi kadi-é ndə al. Ta læ majal kí tò sartagangi uwə dɔ-é.» ³⁰ Jeju pa sə-dé ta kinlé bè kɔ dɛ 'panè: «E ow kì ndil kí maji al mɛɛ-é-ti.»

Kɔ Jeju dɛ kì ngankɔ Jeju-je

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Kɔ Jeju dɛ kì ngankɔ Jeju-je 'ree d'ə takəy-ti, d'ulə kulə kadi 'ba-é d'adi-dé. ³² Kosi dow-je d'isi nangi rípi-rípi d'ilə-nə 'gəə dɔ Jeju sipi bá d'idə-é 'panè: «'Oo! Kɔ-i kì ngankɔ-i-je [kì kɔnan-i-je]‡ d'ə ndaa-ti d'ə 'sangi-i.» ³³ Jeju ilə-dé-ti panè:

† **3:29** 3:29 Luk 12:10 ‡ **3:32** 3:32 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta grɛki.

«Ná-je bá 'to kɔ-m-je kɪ ngankɔ-m-je wa?» ³⁴ Go-ti, ɛ un kəm-é oo-né kosi dow-je kí d'isi nangi 'gəə dɔ-é lé ngá bá panè: «Yən! Kɔ-m-je kɪ ngankɔ-m-je ɛn. ³⁵ Kdɔ dow kí ra né kí mɛɛ Lubə ndigi kin bá to ngonkɔ-m, əse to kɔnan-m, əse to kɔ-m.»

4

Gosta kí dɔ njèkilə ko-ti

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ †Jeju isi ndó né dow-je ta babo-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nə 'gəə dɔ-é sipi adi ɛ al isi mɛɛ tɔ-ti dan babo-ti. Ngà kosi dow-je lé bá d'ə ngangi ba-ti dɪngi-dɪngi. ² Jeju un gosta-je bá ndó-dé-né né-je nɔ ə pa sə-dé ta mɛɛ néndó-ti liə lé panè: ³ «Ooi! Njèndɔr ɔw kdɔ kilə ko. ⁴ Loki ə ilə ko lé, kɔɔ né kí dan-ti-je tusi dɔ rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú lɔ-lɔ. ⁵ Kɔɔ né kí nɔ-je tusi dɔ ər-je-ti, lo-ti kí nangi nɔ-ti al; rəmə kubə bá ubə kalangi, kdɔ nangi ndəə dɔ-ti al. ⁶ Ngà loki kàdɪ ree ɔsi dɔ-ti lé, ndole ə tuti kurum, kdɔ njirə-é ɔw nangi nɔ al. ⁷ Kɔɔ né kí dan-ti-je tusi dan kun-je-ti; loki kun tɔgi lé, ɔ rɔ dɔ-ti gégégé adi ko-é ində al. ⁸ Kɔɔ né kí nɔ-je tusi nangi-ti kí maji, adi tɔgi ɔr dɔ-é maji. Beba dɔ-é kí dan-ti-je kɔɔ-é ra-ti kɔrmutə-je, ɛ kí kɔɔ-é ra-ti kɔrmeke-je, ɛ kí ra-ti bu-je.» ⁹ Go-ti, Jeju panè: «Dow kí mbi-é tò nɔɔ kdɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.»

Kdɔ ri bá Jeju un gosta-je bá pa-né ta wa?

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

† 4:1 4:1 Luk 5:1-3

¹⁰ Loki Jeju or rɔ-é rɔ kosi dow-je-ti a say sə-dé rəmə, dow-je kí 'gəə dɔ-é kì dɛ kí dɔgì gidi-é joo 'ree 'dəji-é ta dɔ gosta-je-ti lé. ¹¹ Beba ɛ idə-dé panè: «Səi lé, né kí tò lo bɔyɔ-é-ti sobi dɔ kɔbe lə Lubə lé toki tɛɛ kì dɔ-é kadi-si; ngà dɛ kí ndaa-ti lé, né-je lay ya toki kidə-dé kì gosta-gosta.»

¹² «Kdɔ kadi lé d'oo lo maji ya kàrè, d'oo kì koo ya ndə bè rəm, Bá lé d'oo ta maji ya kàrè rəmə, 'gə mɛɛ-é al rəm, Nè d'a kì kiŋə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgì Kadi Lubə i iŋə-né go majal-je lə-dé kɔgì.*»

Kormɛɛ gosta kí dɔ njèkilə ko-ti

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Jeju təl idə-dé bəy panè: «Gosta kin ya 'gəi mɛɛ-é al bè lé, ndəgì gosta-je lay kinlé a rai ban bá a gəi mɛɛ-é wa? ¹⁴ Njèkilə ko lé, to njèkilə mbɛ ta lə Lubə. ¹⁵ Dɔ rəbi kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, tajinati nè ya Sata ree or ta lé mɛɛ-dé-ti kɔgì. ¹⁶ Bè ya tɔ, nangi ər kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə rəmə 'taa kalangi kì rɔnəl. ¹⁷ Ngà ta kinlé ulə njirə mɛɛ-dé-ti al; adi d'a dɔ-ti kaglo ŋa al. Beba loki kɔ-je kí dum nati əse kulə kəm ndoo kdɔ ta lə Lubə tɛɛ dɔ-dé-ti rəmə, kalangi bè ya dɛ 'tusi kadmɛɛ lə-dé d'iŋə kɔgì. ¹⁸ Dan kun-je kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya, ¹⁹ ngà go-ti rəmə, mɛɛ kə kəkəkə kdɔ né-je kí dɔnangi-ti nè, kì bo nékingə-je, kì bo né-je kí gay-gay uti dɔ ta lé adi kandi-é goto. ²⁰ Nangi kí maji kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ə 'ndigì dɔ-ti

* **4:12** 4:12 Eja 6:9; Ja 12:39-41; Knj 28:26-28; Rɔm 11:8

adi kandi-é tò; beba dɔ-é kí dan-ti-je kandi-é ra-ti kormutə-je, ɛ kí kandi-é ra-ti korməke-je, ɛ kí kandi-é ra-ti bu-je.»

Gosta kí dɔ lampi-ti

Luk 8:16-18

²¹ †Jeju təl idə-dé bəy panè: «Se lampi lé, dow à jəbi ngó dɔ-ti wa? Əse à kində gin tɪrə-ti wa? À n̄ā kagn̄ā lampi-ti taá ya al wa? ²² †Kdɔ né kí dow bɔyɔ kí à ree tò ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, bá né kí ra kì gidi ngəy kí à toki tɛɛ-né ndaa-ti rəsi al kàrè goto rəm tɔ. ²³ Kinə dow kí mbi-é tò kadi oo-né ta rəmə, kadi oo.» ²⁴ †Jeju təl idə-dé bəy panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti sobi dɔ ta-je kí ooi. Né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mbɔji-né né kadi-si rəm, bá d'a təl kungi kí rangi dɔ-ti kadi-si ya bəy rəm. ²⁵ †Kdɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti; ngà dow kí né goto ji-é-ti lé, kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa.»

Ta kí sobi dɔ ko né

²⁶ Jeju təl idə-dé bəy panè: «Kɔbɛ lə Lubə lé tò titi-n̄a kì ta lə dow kí tɛɛ ɔw ilə ko mɛɛ ndɔr-ti liə bè; ²⁷ lé dowbé tò bi əse isi kəm ndɔɔ-je kada-je kàrè ko né lé, ubə rəm, tɔgi rəm, bi ɛ gə lo-é al ngá. ²⁸ Nangi ya adi ko né-é ubə; dɔsɔy to mbi ko, go-ti ɔr dɔ-é ə kandi gemɛ kí maji ində dɔ-ti; ²⁹ Ə loki k̄ā-é ɔr maji rəmə, kalangi bè ya d'un ngɔrɔngi d'ijə-né. Kdɔtalə n̄ay kijə ko asi ngá.»

† **4:21** 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 † **4:22** 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 † **4:24** 4:24 Mat 7:2; Luk 6:38 † **4:25** 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

*Gosta kí sɔbi dɔ kaa kɔl**Mat 13:31-32; Luk 13:18-19*

³⁰ Jeju pa bɔy panè: «Ri bá j'a kɔji-né kɔbe lə Lubə wa? Gosta kí ban bá j'a kuni tɔji-né kɔbe lə Lubə wa? ³¹ Kɔbe lə Lubə lé, titi-ɲa kɔ kaa kɔl kí to kaa né kí tò ngon-é ndɛ bè itə kaa né-je lay kí dɔnangi-ti nè kí dow-je 'dubi. ³² Ngà loki dow dubi lé, ɛ tɔgi itə kagi-je lay kí mee ndɔr-ti, adi balkəm-é-je boy sar tugə ndil, adi yəl-je kí 'nar taá 'ra kəy-dé-ti.» ³³ Jeju ndó dow-je ta lə Lubə kɔ gosta-je kí bè kin ɲa-ɲa kɔ gangi-é kí d'asi kadi 'gə-né mee ta liə. ³⁴ Néndó liə kí nal gosta goto; ngà loki ɛ ɔr rɔ-é isi kɔ kár-é kɔ njéndó né-je liə lé, ɛ ɔr mee gosta-je lé lay adi-dé.

*Jeju ndángi yálbo**Mat 8:23-27; Luk 8:22-25*

³⁵ Mee ndɔ-é-ti kinlé ya, losɔlɔ biriri rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi j'gangi babo j'owi turə.» ³⁶ Beba njéndó né-je 'tusi kosi dow-je d'ɲə-dé ə tò kí Jeju isi mee-é-ti lé ya dɛ d'ɔti d'ɔw-né siə. Tò-je kí rangi tò ngosi kàdì tò-ti kí Jeju isi-ti lé tɔ. ³⁷ Ya rəmə, yálbo ulə mbi-mbi, ə pungum man ɔsi tò yó-je kɔ né-je adi man ɔw mee tò-ti mbing ɲay ɲa al kadi man rusi mee tò. ³⁸ Ə Jeju gəti dɔ-é kɔ nɛgəti dɔ mɔngi tò-ti ə tò tò bi. Beba njéndó né-je liə 'ndəl-é d'idə-é 'panè: «Njéndó dow-je né! Ko-ji kí isi tɔɔ kinlé 'usi-i-ti al wa?» ³⁹ Loki Jeju tee kəm-é rəmə, ɛ ndángi yálbo lé, ə təl pa kɔ babo panè: «'Adi lo tò ndingi! Asi bè!» Rəmə gin yálbo lé gangi adi lo təl tò ndingi. ⁴⁰ Go-ti, ɛ pa sə-dé panè: «'Bəli ɲa bè kdɔ ri wa? 'Adi mee-si al bɔy wa?» ⁴¹ Bəl

ində bandi-dé gangi adi 'pa-ṇa ta dan-dé-ti 'panè:
«Kay! Dow kanlé to dow kí ban ya bá yól-je kì
babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè wa?»

5

Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-ti Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Jeju de kì njéndó né-je liə 'gangi babo d'ow
kəl-é kí nṽ-ti dɔnangi Gerasa-ti. ² Loki Jeju i mee
tò-ti ur nangi bè ya rəmə, dingəm káre kí ndil-
je kí maji al 'ra-é tee dan badi-je-ti ree rɔ-é-ti.
³ Dingəm-é lé, dɔbadi-je bá to lo kisi-é ə dow kí
asi kilə-é sil ya goto. ⁴ Taá-taá ya d'ulə ngowla
nja-é-ti bá d'ilə-é-né sil, ngà taá-taá ya e gángi
ngowla kí nja-é-ti kì sil-je lé, adi dow kí tógi-é asi
kadi taa tógi-é ya goto. ⁵ Ndoɔ-je, kì kada-je lay
ya lo taakoo liə goto, adi e ow ilə kì dɔ badi-je
kì dɔ ngan mbal-je, tur kəə taá-taá ə rəti rɔ-é kì
ər. ⁶ Loki un kəm-é oo Jeju say lé, e ay ngodi
ow ɔsi dɔ-é nangi nɔ-é-ti ⁷ ə ilə bobi ndi-é nangi
panè: «I Jeju, Ngon lə Lubə kí Njèkisi taá dɔrɔ-ti
nṽ lé, 'ge ri rɔ-m-ti wa? Kɔgri ya, kì ri Lubə, 'ulə
kəm-m ndoo al!» ⁸ E pa bè kɔ Jeju panè: «I Ndil
kí maji al, 'tee mee dow-ti kin kɔgi.» ⁹ Jeju təl
dəji-é panè: «Ri-i lə ná wa?» E təl ilə-é-ti panè:
«Ri-m lə kosi-je. Kdɔtalə je lé j'ṇa.» ¹⁰ Ngá bá de
'təl 'dəji Jeju kì nɔ kəm-dé-ti kadi tubə-dé kɔgi
dɔnangi-ti kin al. ¹¹ Lo-é-ti kinlé kosi kɔsongi-je
d'a kàdì mbal-ti ngɔsi d'a d'uso né. ¹² Ə ndil-je
kí maji al lé 'ra ndoo ta Jeju-ti 'panè: «'Adi j'ow
j'andi mee kɔsongi-je-ti kan.» ¹³ Jeju ndigi sə-dé

ya tɔ. Beba ndil-je kí maji al lé 'tɛɛ mɛɛ dingəm-ti d'ow 'tur mɛɛ kɔsɔngi-je-ti lé adi kɔsɔngi-je lé 'tɛti-nɔ yipi kàdì mbal-ti taá, 'tusi babo-ti 'nduy man. Kɔsɔngi-je lé kɔr-dé à kasi budɔgi lo joo je bè. ¹⁴ Go-ti, njéngəm kɔsɔngi-je lé d'ay d'ow d'or poy-é mɛɛ bebo-ti, mɛɛ nganbe-je-ti rəm. Beba dow-je d'ɔti 'ree d'oo né kí ra né lé. ¹⁵ Loki dɛ 'ree rɔ Jeju-ti lé, d'oo dingəm kí ɔw kì ndil-je kí maji al nɔ mɛɛ-é-ti lé, isi nangi, ulə kubi rɔ-é-ti, təl isi maji kare gogi; bəl ində bandi-dé gangi. ¹⁶ Dow-je kí d'oo né-je kí ra-né kin kì kəm-dé lé d'or-dé poy dingəm kí ndil-je kí maji al 'tɛɛ mɛɛ-é-ti lé rəm, bá d'or-dé poy né kí tɛɛ dɔ kɔsɔngi-je-ti lé rəm tɔ. ¹⁷ Beba dow-je 'ra ndoo ta Jeju-ti kadi inə dɔnangi lə-dé ə ɔw rangi. ¹⁸ Loki Jeju təl al mɛɛ tɔ-ti gogi rəmə, dingəm kí ɛ tubə ndil-je kí maji al dɔ-é-ti lé dɔji-é kadi n'ow siə. ¹⁹ Jeju ndigi siə al, ngà idə-é panè: «'Təl 'ow beə lə-i, rɔ noji-i-je-ti, ə koo kí 'Babe oo kəmtondoo lə-i, kì né-je lay kí ɛ ra sə-i kinlé, ɔr poy-é adi d'oo.» ²⁰ Beba dingəm lé, ɔw ɔr poy né-je lay ya kí Jeju ra siə lé mɛɛ bebo-je-ti kí dɔgi adi dow-je lay kí d'oo lé, ta igi-dé səl.

Tɔsi ndəl lə ngon lə Jayrusi kì gin məsi kí gangi rɔ dené-ti

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Jeju al mɛɛ tɔ-ti gangi babo ɔw gogi. Loki ɛ nɔy ta babo-ti ya bəy rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'gəə dɔ-é sipi gogi. ²² Beba dingəm káre kí to kí dan dɛ-ti kí 'to njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je kí ri-é lə Jayrusi ree, bá oo Jeju rəmə usi nangi nja-é-ti ²³ dɔji-é kì nɔ kəm-é-ti panè: «Ngon-m kí

dené tò oy nangi nɔɔ, ə kɔgri ya, 'ree 'ow 'ində ji-
 i dɔ-é-ti adi-é ingə lapiya ə isi kɪ dɔ-é taá adi-m!»
 24 Beba Jeju ɔti ɔw siə. Ə kosi dow-je d'un go-é,
 'mbore-é yó-je kɪ nè-je. 25 Ə dené kí məsi ree rɔ-
 é-ti bal dɔgi gidi-é joo ɔ dan-dé-ti nɔɔ tɔ. 26 Dené-
 é lé ingə kɔ nɔ, ilə go dɔktur-je-ti kɪ kete-kete;
 ɛ tuji nékingə-é kɔgi lay ya kàrè né kí tò-é soti
 goto; ngà mɔy lé ɔw kɪ kete ya par-par. 27 Beba
 loki ɛ oo poy Jeju rəmə, ree ur dan kosi dow-je-ti,
 ɔ gidi-é-ti, ə ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. 28 Kdotalə
 ɛ pa mɛɛ-é-ti panè: «Kinə kubi liə ya m'ulə ji-m
 m'ɔdi ə m'a kingə lapiya.» 29 Rəmə tajinati nè ya
 gin məsi lé gangi, adi ɛ gə kí n'ingə lapiya. 30 Ə
 tajinati nè ya Jeju gə kí tɔgi kí rɔ-n'è-ti tɛɛ. Beba
 ɛ təl ilə rəti dan kosi dow-je-ti dəji panè: «Nɔ́ bá
 ɔdi kubi lə-m wa?» 31 Njéndó né-je liə d'ilə-é-ti
 'panè: «Kosi dow-je kí d'ɔ 'mbor-i yó-je kɪ nè-je
 kin ya 'təl dəji dow kí ɔdi rɔ-i bəy wa?» 32 Ngà
 bá Jeju təl gɔ lo gəə gidi-é kadi n'oo dow kí njèra
 né kinlé. 33 Rəmə dené lé bəl rəm, dadi rəm,
 kdotalə ɛ gə né kí tɛɛ dɔ-é-ti lé. Beba ɛ ree usi
 nangi nja Jeju-ti ə idə-é ta kí tɔgrɔ-ti ya. 34 Jeju
 təl idə-é panè: «Ngon-m! Kadmɛɛ lə-i aji-i. 'ɔw
 kɪ lapiya, kadi mɔy lə-i lé inə-i.»

35 Loki Jeju ɔ pa ta bè bəy ya rəmə, ngan-
 njékullə-je d'i bə lə njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-
 je 'ree go-é-ti d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé oy ngá.
 Ngà i 'ndɔji njéndó dow-je né kdɔ ri bəy wa?»
 36 Ngà Jeju ilə ká ta-je-ti lə-dé lé al, adi idə njékun
 dɔ kəykəwnɔ lé 'panè: «'Bəl al, mɛɛ-i ya 'adi-
 m par.» 37 Jeju adi dow kí rangi dan-é al; ngà
 Piyər, kɪ Jaki, kɪ Jɔ kí ngonkɔ Jaki ya par 'dan-

é. ³⁸ Loki d'ow 'teɛ bee la njékun do kəykwəna la jipi-je lé rəmə, Jeju oo kí dow-je d'ow do-na-ti wúr-wúr, 'nɔ, d'ində sul-dé boy-boy. ³⁹ Beba Jeju andi kəy go-dé-ti pa sə-dé panè: «Kdo ri bá səi owi-né do-na-ti wúr-wúr bè wa? Kdo ri bá səi 'nɔi-né bè wa? Ngon kí dené kinlé oy al, ɛ tò fi kí tò.» ⁴⁰ Rəmə dow-je 'sɔki Jeju. Beba ɛ tubə-dé adi 'teɛ ndaa-ti ə adi bɔbi ngon kɪ kɔ ngon kɪ de kí 'dan-é lé d'ow siə lo-ti kí ngon lé tò-ti. ⁴¹ Jeju uwə ji ngon lé ə idə-é panè: «Talita kumi!» Kɔr mɛɛ-é to: «Ngonmandi! M'idə-i m'panè: 'I taá.» ⁴² Rəmə tajinati nè ya ngonmandi lé i taá njiyə. Kdotalə to ngonmandi kí ra bal doɣi gidi-é joo. De kí d'a lo-é-ti lé ndil-dé teɛ say, ta igi-dé səl. ⁴³ Jeju ndəji-dé na kadi 'pa d'adi dow oo al ə idə-dé 'panè: «'Adi-é né uso.»

6

Mɛɛndə la dow-je kí Najareti

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Jeju i lo-é-ti kinlé ow bekoji-é-ti gogi. Njéndó né-je liə d'ow siə nati. ² Loki ndo taakoo la jipi-je asi lé, Jeju ndó dow-je né mɛɛ kəykwəna-ti la jipi-je. Dow-je na ya kí d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: Kay! Dow kinlé i kɪ né-je kinlé rá wa? Gosi kinlé ingə rá wa? Ə ɛ ra ban bá ra-né nékɔji-je kí bè kinlé wa? ³ E ya bá to kodi kijə kagi kí ngon la Mari lé al wa? Ngankɔ-é-je ya 'to Jaki, kɪ Jojesi, kɪ Jude, kɪ Simɔ-je, ə kɔnan-é-je ya d'isi dan-ji-ti nè tin al wa? Né-je kin ya ra adi Jeju təl jigi nɔ-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é mɛɛ-dé.

⁴ †Beba Jeju pa sə-dé panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti, kì dan noji-é-je-ti, kì mee kəy-ti liə ya par d'a nədi-é.» ⁵ Gin-é kin bá nékoji káre ya kàrè Jeju asi ra-né bekoji-é-ti al. Njémɔy-je kí dan-ti-je ya par bá ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya. ⁶ Mɛɛngə læ-dé ra adi ta igi Jeju səl. Beba Jeju ɔw nganbe-je-ti kí dɔ lo-ti nɔɔ ndó dow-je né.

Jeju ulə njékɔwkuɔlə-je kí dɔgi gidi-é joo

Mat 10:5-14; Luk 9:1-6; 10:1-20

⁷ Jeju ba njékɔwkuɔlə-je liə kí dɔgi gidi-é joo ə ulə-dé joo-joo ə adi-dé tógi dɔ ndil-je-ti kí maji al. ⁸ Ɛ ndəji-dé panè: Loki isi ɔwi lé, uni né kɔw mba ji-si-ti al, salangi ya par é uni. Uni mbə al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, bá iləi là posi-si-ti al rəm tɔ. ⁹ Ngà idə-dé panè: «Uləi saba nja-si-ti, ə uləi kubi dɔ-nɔ-ti joo al.» ¹⁰ Jeju idə-dé bəy panè: Mee kəy kí ɔwi-ti lé, mee kəy-é kin ya isi-ti sar kadi ji-né. ¹¹ ††Ə kinə d'uwə-si kí rɔ-dé-ti al rəm, d'oo ta lə-si al rəm, bá isi 'tɛɛi mee be-é-ti kinlé rəmə, 'gəki kodi kí nja-si-ti kɔgi kadi toji kí ta tò dɔ-dé-ti. ¹² Beba dɛ d'ɔw d'ilə mbe kɔɔ kadi dow-je d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi. ¹³ †Dɛ 'tubə ndil-je kí maji al nɔ ya dɔ dow-je-ti kɔgi rəm, bá njémɔy-je nɔ ya d'ur ubi dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya rəm tɔ.

Koy læ Ja kí njèra dow-je Batəm

Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9

† **6:4** 6:4 Ja 4:44 † **6:11** 6:11 Knj 13:51 † **6:11** 6:11 Luk 10:4-11 † **6:13** 6:13 Jak 5:14

14 †Ngar Erodi oo poy Jeju; kdotalə ri-é ba mbing adi dow-je 'panè: «To Ja kí njéra dow-je batem kí ndoki oy lé bá tɔsi ndəl ində lo tee, bá ɔw-né kɪ tógi ra-né nékoji-je kinlé.» 15 De kí dan-ti-je 'panè: «To Eli*», de kí nã-je 'panè: «To kí káre dan njépata-je-ti kí ta Lubə-ti kí kete.» 16 Ngà loki Erodi oo ta kinlé, e panè: «To Ja kí njéra dow-je batem kí ndoki m'adi 'gangi dɔ-é lé bá təl tɔsi ndəl ində lo tee.» 17 †Kdɔ ndoki Erodi ya adi d'uwə Ja 'dɔɔ-é kɪ kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdotalə Erodi de kɪ Pilipi 'to ngankɔ-nã-je, ya rəmə Erodi təl taa Erodiadi, kí ne Pilipi, 18 bá Ja idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadi kí ne ngonkɔ-i kinlé to tó-é al.» 19 Wɔngi ra Erodiadi nã adi sangi rəbi təl-é, ngà ingə rəbi-é al, 20 kdɔ Erodi bəl Ja, kdotalə e gə kí Ja lé to dow kí njururu rəm, aa njay rəm adi e ngəm-é. Loki e oo ta-je kí Ja pa pa lé mee-é uwə-é kɪ ta nã; bè ya kàrè ta-je liə nəl-é koo. 21 Ngà ndɔ madi, Erodiadi ingə kəm lo kí maji ndɔ ra nã y koji Erodi-ti. Ndɔ-é-ti kinlé Erodi ra nékuso ba-né dow-je kí boy-boy kí njékisi dɔ be-ti, kɪ 'boy lə Asgar-je rəm, kɪ dow-je kí ri-dé ba dɔnangi Galile-ti rəm. 22 Ngon lə Erodiadi kí dené andi kəy go-dé-ti ə ndam adi nəl Erodi nã rəm, nəl dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti lé nã rəm tɔ. Beba ngar idə ngon kí dené lé panè: Né kí mee-i ndigi ya 'dəji-m, ə m'a kadi-i. 23 Ngar un mindi-é panè: «M'ubi rɔ-m madi-i kadi ri-ri ya kí i dəji-m lé, m'a kadi-i. Lé to dəbi

† 6:14 6:14 Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19 * 6:15 6:15 Eli kinlé to káre dan njépata-je kí ta Lubə-ti kí low. † 6:17 6:17 Luk 3:19,20

kɔ̀be læ-m ya kàrè m'a kadi-i.» ²⁴ Beba ngon kí dené lé tɛɛ ɔw dɔ̀ji kɔ̀-é panè: «Ri fá kadi m'dɔ̀ji ngar lé wa?» Kɔ̀-é idə-é panè: «'Dɔ̀ji dɔ̀ Jɔ̀ kí njèra dow-je batɛm.» ²⁵ Tajinati nè ya ngon kí dené lé, təl ɔw rɔ̀ Ngar-ti panè: «M'ndigi kadi lo kí nè-ti kin ya 'ilə dɔ̀ Jɔ̀ kí njèra dow-je batɛm mɛɛ supra-ti adi-m.» ²⁶ Rɔ̀ ngar nəl-é al, ya ngà ɛ asi kɔ̀gi-é al, kɔ̀ kubi kí ɛ ubi rɔ̀-é rəm, kɔ̀ takəm kosi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti lé rəm tɔ̀. ²⁷ Tajinati nè ya ngar un ndu adi asgar káre kadi ɔw ree k̀ dɔ̀ Jɔ̀ kí njèra dow-je batɛm lé. ²⁸ Beba asgar lé ɔw kəy dangay-ti, ɔw gangi dɔ̀ Jɔ̀ ilə mɛɛ supra-ti ree-né adi ngon kí dené lé ə ɛ ɔw-né adi kɔ̀-é tɔ̀. ²⁹ Loki njéndó né-je læ Jɔ̀ d'oo poy-é lé, dɛ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi.

Ta læ mbə̀ kí m̀i k̀i kanji kí joo

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jɔ̀ 6:1-14

³⁰ Njékɔ̀wkulə-je læ Jeju 'təl ree rɔ̀-é-ti d'ɔr-é poy né-je lay kí dɛ 'ra rəm, né-je lay kí dɛ 'ndó dow-je lé rəm tɔ̀. ³¹ Lo-é-ti kinlé kosi dow-je kí d'ɔw rəm, 'təl rəm lé d'ɔgi Jeju k̀i njékɔ̀wkulə-je liə lo kuso né. Beba Jeju idə njékɔ̀wkulə-je panè: «Adi j'ɔri rɔ̀-ji ngərəngi kɔ̀ kadi sɔ̀i kàrè 'taai koo sɛ tɔ̀.» ³² Beba dɛ d'al mɛɛ t̀-ɔ-ti kɔ̀ kadi d'ɔw d'isi diləlo-ti ngərəngi. ³³ Bè ya kàrè, kosi dow-je kí d'oo-dé lo kɔ̀w-ti ə 'gə-dé lé, d'ɪ̀ k̀i bebo-je kí gay-gay d'ay k̀i nja-dé d'ɔw kete nɔ̀-dé-ti lo-ti kí d'isi d'ɔw-ti lé. ³⁴ †Loki Jeju ur nangi mɛɛ t̀-ɔ-ti rəmə, oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ə ta ɔ̀ mɛɛ-é kɔ̀ ta læ-dé, kɔ̀ 'to kí bati-je kí njékul-dé goto

† **6:34** 6:34 Mat 9:36

bè. E ndó-dé né-je ɲa lo-é-ti kinlé. ³⁵ Loki kàdì ɔw kɪ dɔ kur-ti lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti d'idə-é 'panè: «Kàdì ɔw kɪ dɔ kur-ti ngá rəm, bá lo kin kàrè to diləlo rəm; ³⁶ ὅτι ἐ΄ ὡσι-δέ ἀδὶ δ'ὡw kɪ kəylo-je-ti, kɪ nganbe-je kɪ dɔ lo-ti nè kɔ kadi 'ndogɪ né d'uso.» ³⁷ Jeju təl idə-dé panè: «Səi ya adi-dé né d'uso.» Ngà njékɔwkułə-je 'təl dəji-é 'panè: «Kadi j'ɔw j'ndogɪ mbè kəm là kullə kɪ ndɔ bujoo j'ree-né j'adi d'uso wa?» ³⁸ Beba ɛ təl dəji-dé panè: «Mbè kandingi bá tò ji-si-ti wa? Ɔwi 'gɔi ooi.» Loki d'ɔw d'oo lé, 'ree d'idə-é 'panè: «J'ɔw kɪ mbè mɪ kɪ kanji joo.» ³⁹ Ngá bá ɛ un ndu adi-dé panè: «Uwəi dow-je kɪ kuti-é kuti-é adi-dé d'isi dɔ wale-ti kɪ mbəl.» ⁴⁰ Dow-je d'isi kɪ bar-é bar-é, d'uwə-ɲa bu-je kɪ kɔrmɪ-je. ⁴¹ Jeju ɔy mbè kɪ mɪ kɪ kanji kɪ joo lé, un kəm-é kɪ taá dɔrɔ-ti, ra oiyo Lubə. Go-ti, ɛ gangi mbè lé dana, təl-né adi njéndó né-je kɔ kadi 'ləbi dow-je. E təl gángi kanji kɪ joo lé kɔ dow-je lay tɔ. ⁴² Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndə-ndə. ⁴³ Dɔdum mbè kɪ dɔdum kanji lé ɲay adi njéndó né-je d'ɔy rusi kàrè dɔgi gidi-é joo. ⁴⁴ Dow-je kɪ d'uso mbè kinlé, dingəm-je 'ra budɔgi lo mɪ.

Njiyə lə Jeju dɔ man babo-ti

Mat 14:22-36; Jɔ 6:15-22

⁴⁵ Go-ti rəmə, tajinati nè ya Jeju ɔsi njéndó né-je liə adi d'al meɛ tò-ti kɔ kadi d'ɔw kete nɔ-é-ti gidi babo-ti kəl bebo-ti kɪ Betsayda ə ɛ ɔ nangi ɔ si kosi dow-je kadi 'təl. ⁴⁶ Loki ɛ inə kosi dow-je lé rəmə, ɛ ɔw al dɔ mbal-ti, kɔ pa ta kɪ Lubə. ⁴⁷ Loki ndɔ ree il rəmə, tò ɔ dan babo-ti dana; ngà Jeju ɔ kɪ kár-é nangi. ⁴⁸ Rəmə un

kəm-é oo-né njéndó né-je liə kí d'ingə kò ɲa lo nəl tò-ti, kdɔtalə yəl tilə kəm-dé. Taginlo-ti ngá bá Jeju njiyə dɔ man babo-ti ɔw kí rɔ-dé-ti ə ɛ ndigi kində ta-dé gangi. ⁴⁹ Loki d'oo-é ɔw njiyə dɔ man-ti rəmə, də 'gir 'panè to «'mɛ dow!» Adi 'nɔ mbiti-mbiti. ⁵⁰ Kdɔtalə də lay ya d'oo-é adi bəl ində bandi-dé gangi, rəmə tajinati nè ya Jeju pa sə-dé panè: «Adi mɛɛ-si usi nangi, to ma bəy é 'bəli al.» ⁵¹ Go-ti, ɛ al isi sə-dé mɛɛ tò-ti rəmə gin yəl lé gangi dəsi, adi ɔr ndil-dé ɲa. ⁵² Kdɔtalə nékɔji kí sobi dɔ mbè kí Jeju ra lé kəm-dé tɛɛ dɔ-ti al, kdɔ mɛɛngə lə-dé.

Ta lə njémɔy-je kí dɔnangi Jenejarɛti-ti

⁵³ Loki d'ində babo 'gangi 'tɛɛ dɔnangi Jenejarɛti-ti rəmə, d'ur nangi 'tó tò lə-dé ngangi ba-ti. ⁵⁴ Loki d'ɪ mɛɛ tò-ti 'rusi nangi rəmə, kalangi bè ya dow-je d'oo Jeju 'gə-é, ⁵⁵ adi d'ay d'ɔw mɛɛ bə-je-ti kí go lo-je-ti kí tin kin lay ya d'otɪ njémɔy-je mɛɛ tuwə-je-ti lə-dé 'ree sə-dé lo-ti kí d'oo kí Jeju isi-ti. ⁵⁶ Lo-je lay kí Jeju ɔw-ti, nganbə-je, kɪ bəbo-je, kɪ ta ndɔr-je-ti lé, 'ree kɪ njémɔy-je pandanglo-je-ti, ə 'ra ndoo ta-é-ti kdɔ kadɪ adi njémɔy-je lé d'ɔdɪ takubi liə ya par. Rəmə də lay kí d'ɔdɪ takubi liə lé d'ingə lapiya ya tɔ.

7

Parisi-je kɪ nékɔbɛ lə-dé

Mat 15:1-9; Luk 11:37-41

¹ Parisi-je, kɪ dow-je kí ɲá-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ɪ mɛɛ bəbo Jorijalɛm-ti 'ree 'kəw-ɲa rɔ Jeju-ti. ² Rəmə də d'oo kí njéndó né-je liə

kí dan-ti-je 'togi ji-dé al ya d'uso-né né, adi kí go né kí kobe-ti læ-dé rəmə də d'oo d'adi to né kí to yoro. ³ Parisi-je lé, də kì ndəgi jipi-je lay ya 'to njétəl rɔ-dé go nékobe-ti læ ka-dé-je, adi də 'togi ji-dé d'adi aa njay-njay fá d'uso-né né. ⁴ Loki d'ĩ lokosi-ti rəmə, d'a togi rɔ-dé lay bəy fá d'a kuso né. Néko-be-je kí rangi ɲa ya kí də 'təl rɔ-dé go-ti adi to togi kobi-je, kì gùm-je, kì jo sima-je. ⁵ Beba Parisi-je kì njéndó dow-je ndukun-je lé, 'dəji Jeju 'panè: Kdo ri fá njéndó né-je læ-i 'təl rɔ-dé go nékobe-ti læ ka-ji-je al, adi d'uso né kì ji-dé kí yoro wa? ⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'toi njékədkəm dow-je. Ta kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa sobi-né dɔ-si lé to ta kí tɔgrɔ-ti ya. Lubə adi Ejay ndàngi panè:

«Gin dow-je kinlé 'təti kagi-m ndaá ta-dé-ti nè,
Ngà mɛɛ-dé tò gay sə-m.»

⁷ Pole kí də 'pol-m kàrè to pole kí mɛɛ wəy kare; Kdo né-je kí d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je kí dow-je d'un kì dɔ-dé.

⁸ Jeju təl pa sə-dé panè: Səi iŋəi ndukun-je læ Lubə kɔgi ə isi 'təli rɔ-si go nékobe-ti læ dow-je.

⁹ Təl pa bəy panè: Səi uwəi rɔ-si ɲa ya 'mbati ndukun-je læ Lubə rə, kdo ngəm-né néko-be-je læ-si. ¹⁰ Kdo Moiyiji panè: 'Təti kagi bɔbi-i kì kɔ-i. Ǝ pa bəy panè: Dow kí pa ta kí maji al dɔ bɔbi-é-ti əse dɔ kɔ-é-ti rəmə, kadi toki təl dowbé kɔgi.

¹¹ Ngà səi rəmə 'painè: Kinə dow pa kì bɔbi-é əse kɔ-é panè: Né kí lé m'a ra-né sə-i lé, to «kɔrbə», adi kɔr mɛɛ-é to kadkare kí kadi Lubə. ¹² Rəmə səi ɔgi dowbé kdo kadi ra né madi kdo bɔbi-é əse kɔ-é ngá. ¹³ 'Rai bè kin rəmə, to kun fá səi

uni nékoḃe kí isi 'ndói-nà lé 'bujuri-né ta lə Lubə kɔgi; bá səi 'rai ko né-je kí rangi kí bè kin nà ya bəy tɔ.

¹⁴ Jeju təl ɓa kosi dow-je kɪ rɔ-é-ti ə panè: Səi lay ya 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m, ə kadi 'gəi mɛɛ-é maji tɔ. ¹⁵ Né kí à kɪ ndaa-ti kɔw mɛɛ dow-ti kɔ təl-é dow-ti kí tò nɛ takəm Lubə-ti goto. Ngà né kí ɪ mɛɛ dow-ti tɛɛ ndaa-ti bá à ra kadi dowbé təl to dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti. ¹⁶ [Dow kí mbi-é tò kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kin.]* ¹⁷ Loki Jeju ɪnə kosi dow-je ɔw mɛɛ kəy-ti lé, njéndó né-je liə 'dəji-é kadi ɔr mɛɛ gosta kinlé adi-dé. ¹⁸ Jeju idə-dé panè: Səi lé ya kàrè négə nal-si bè tɔ wa? Ta lə né kí à kɪ ndaa-ti kɔw mɛɛ dow-ti kɔ təl-é dow-ti kí tò nɛ takəm Lubə-ti al kinlé, səi kàrè 'gəi al tɔ wa? ¹⁹ Kɔɔtalə né kí ɪ ndaa-ti lé, ɔw tagir-ti lə dow al, ngà ɔw mɛɛ-é-ti kɔ tɛɛ kɔgi. Jeju pa bè kɔ nékuso-je lay ya aa njay. ²⁰ Jeju təl pa bəy panè: Né kí ɪ tagir-ti lə dow tɛɛ ndaa-ti bá à təl-é dow-ti kí tò nɛ takəm Lubə-ti. ²¹⁻²² Kɔ tagir-je kí maji al, kɪ ra kaya-je, kɪ ɓogi-je, kɪ təl dow-je, kɪ kiŋə ne-i əse ngɔbi-i kɔw sangi dow kí rangi-je, kɪ kəmkəɪ-je, kɪ mɛɛndul-je, kɪ kədi-nà-je, kɪ néra kɪ go rəbi-é-ti al-je, kɪ kim-nà-je, kɪ kulə ta ndil dow-ti-je, kɪ kɔjrɔ-je, kɪ néra kí dɔ mbé-ti-je kinlé ɪ mɛɛ dow-ti kəy, lo tagir-je-ti liə. ²³ Né-je kí maji al lay kinlé tɛɛ mɛɛ dow-ti, ə ra adi dowbé təl né kí tò nɛ takəm Lubə-ti.

* **7:16** 7:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosaj kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki.

*Kadmęę lə dené kǐ to jipi al**Mat 15:21-28*

²⁴ Jeju ɿ lo-é-ti kinlé ɔw dɔnangi Tir-ti, ə ɔw męę kəy-ti káre bè. E ndigi kadi dow gə lo kǐ n'isi-ti al, ngà lo kadi ɔyɔ rɔ-é goto. ²⁵ Kdɔ dené káre bè, kǐ ndil kǐ maji al ra ngon-é kǐ dené, oo poy Jeju rəmə, ree usi nja-é-ti. ²⁶ Dené kinlé, to dené gręki kǐ d'oji-é Siri, dɔnangi Penisi-ti. E nɔ ta Jeju-ti kdɔ kadi tubə ndil kǐ maji al dɔ ngon-n'ę-ti kɔgi. ²⁷ Ngá bǎ Jeju idə-é panè: 'Adi ngan-je d'uso né 'ndan mɔki, kdɔ kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadi ngan bisi-je lé to né kǐ tuwə ra al.† ²⁸ Dené lé təl panè: Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngà ngan bisi-je kǐ d'a gin tablə kuso né-ti lé, nɔ-nɔ ta ngan-je kǐ tusi nangi lé d'a kuso kare. ²⁹ Ngá bǎ Jeju idə-é 'panè: Kdɔ ta kǐ ta-i-ti kin ya, ɔw, ndil kǐ maji al lé tęę męę ngon-i-ti kǐ dené lé kɔgi ngá. ³⁰ Loki dené təl ɔw męę kəy-ti liə lé, ingə ngon-é lé dɔ tirə-ti. Ndil kǐ maji al lé tęę męę-é-ti kɔgi ngá.

*Jeju kǐ njèmbitɔ**Mat 15:29-31*

³¹ Jeju ɿ dɔnangi Tir-ti təl al dɔnangi Sidɔ-ti ə ində dan ɓebo-je kǐ dɔgi gangi bǎ ɔw tęę ta babo-ti kǐ Galile. ³² Rəmə dow-je 'ree kǐ dingəm káre kǐ to njèmbitɔ, adi pa ta muki-muki rɔ Jeju-ti ə 'ra ndoo ta-é-ti kdɔ kadi ində ji-é dɔ-é-ti. ³³ Jeju ɔr-é dan kosi dow-je-ti ɔw siə kǐ kár-é mbęngi, ę tulə ngan ji-é-je mbi njèmbitɔ-ti lé ə ra man ta-é ji-é-ti ɔdi-né ndɔ-é tɔ. ³⁴ Go-ti, un kəm-é kǐ

† **7:27** 7:27 Ngan-je lé to jipi-je ə ngan bisi to dow-je kǐ 'to jipi-je al tɔ.

dɔrɔ-ti, ilə koo puu ə panè: «Epaata», kɔr mɛɛ-é to «'tɛɛ.» ³⁵ Rəmə tajinatì nè ya mbi-é tɛɛ, ndɔ-é d̄iró b̄èr̄èr̄è, adi pa ta maji. ³⁶ Jeju ndəji-dé kadi 'pa ta-é d'adi dow oo al. Ngà ɛ ndəji-dé n̄a rəmə, dɛ d'ilə mbe-é k̄i kete-kete tɔ. ³⁷ Né kinlé ɔr ndil-dé n̄a adi 'panè: Kay! Né ra-é-je maji dɔrɔ, njemb̄itɔ-je k̄àrè ɛ adi-dé d'oo ta rəm, bá dɛ k̄i ndɔ-dé dɔɔ k̄àrè adi-dé 'pa ta rəm tɔ.

8

Ta k̄i s̄obi dɔ mb̄è k̄i siri k̄i ngan kanji
Mat 15:32-39; Mar 6:35-44

¹ Ndo-é-ti kinlé, kosi dow-je k̄i 'tò nduy-nduy ya 'təl kəw-n̄a rɔ Jeju-ti rəmə, né k̄i kadi d'uso goto; beba Jeju bá njéndó né-je liə idə-dé panè: ² Ta ɔ mɛɛ-m kɔɔ kosi dow-je kan! Kɔɔ dɛ 'ra ndɔ mutə sə-m bone ya, ngà né k̄i kadi d'uso goto. ³ Ə kinə m'ĩn̄ə-dé m'adi d'ow beɛ mɛɛ-dé bo bè lé, d'a gud̄i rəbəə kɔɔ dɛ k̄i n̄á-je d'ĩ əbi. ⁴ Beba njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: Ngà dow à kingə mb̄è rá diləlo-ti nè kɔɔ kadi d'uso 'ndan wa? ⁵ Jeju dəji-dé panè: Mb̄è ra kandangi ji-si-ti wa? Dɛ 'panè: J'ow k̄i mb̄è siri. ⁶ Beba Jeju adi dow-je d'isi nanḡi rəmə ɔy mb̄è k̄i siri lé, ra oiyo Lubə ə gánḡi dan̄, təl-né adi njéndó né-je liə kɔɔ kadi 'ləbi kosi dow-je ə dɛ 'ləbi-dé ya tɔ. ⁷ Njéndó né-je lé d'ow k̄i ngan kanji sɛ tɔ. Jeju ra oiyo Lubə dɔ ngan kanji-ti lé ə 'təl-né adi njéndó né-je 'ləbi dow-je dɔ-ti. ⁸ Dow-je d'uso né 'ndan nd̄ɔ-nd̄ɔ bá dɔdum-é-je n̄ay adi d'oy jangá siri. ⁹ Dɛ k̄i d'uso né lé d'a ra b̄udɔgi lo sɔ je bè. Go-ti, Jeju in̄ə-dé

adi d'ow. ¹⁰ Ə tajinati nè ya ɛ al mɛɛ tò-ti, nati kɪ njéndó né-je liə ə d'ow dɔnangi Dalmanuta-ti.

Parisi-je 'dəji nékɔji

Mat 16:1-4

¹¹ †Parisi-je 'ree rɔ Jeju-ti 'naji siə ta. Dɛ 'ndigi nɔ-é kɔo koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é kadi ra nékɔji kí ɪ dɔrɔ-ti kadi d'oo. ¹² †Jeju ilə mɛɛ-é puu ə panè: Kɔo ri bá dow-je kí ngɔsnè kin dəji-né nékɔji wa? Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow à ra nékɔji kadi dow-je kí ngɔsnè kin al. ¹³ Go-ti, Jeju inə-dé, al mɛɛ tò-ti gangi ba ɔw turə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɪ əm lə Erodi

Mat 16:5-12

¹⁴ Mɛɛ njéndó né-je oy dɔ mbə-ti adi d'un al; dɛ d'ow kɪ mbə káre ya par mɛɛ tò-ti. ¹⁵ †Jeju ndəji-dé panè: «Səi kan! Ooi go rɔ-si maji kɔo əm lə Parisi-je kɪ əm lə Erodi.» ¹⁶ Njéndó né-je 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: Ta lə mbə kí goto ji-ji-ti lé fá ɛ pa-né ta kin bè kɔo. ¹⁷ Jeju gə ta kí mɛɛ-dé-ti gɔw adi dəji-dé panè: Kɔo ri é 'pai-nɔ ta dan-si-ti kɔo mbə kí goto ji-si-ti lé wa? Səi 'gəi al ya bəy wa? Kəm-si ijə dɔ-ti al wa? ¹⁸ †Se to mɛɛngɔ wa? Kəm-si tò ya, rəmə ooi-né lo al wa? Mbi-si tò ya, rəmə ooi-né ta al wa? Mɛɛ-si ole dɔ-ti al wa? ¹⁹ Loki ndɔki m'ləbi mbə mɪ dow-je budɔgi lo mɪ lé se ɔyi dɔdum-é kí nɔy kàrè kandangi wa? Dɛ 'panè: Dɔgi gidi-é joo. ²⁰ Ə loki ndɔki m'ləbi mbə kí siri dow-je budɔgi lo sɔ lé, ɔyi dɔdum-é kí nɔy jangá kandangi wa? Dɛ 'panè: «J'oy jangá Siri.»

† **8:11** 8:11 Mat 12:38; Luk 11:16 † **8:12** 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 † **8:15** 8:15 Luk 12:1 † **8:18** 8:18 Mar 4:12

21 Beba Jeju təl idə-dé 'panè: «Kin ya kàrè 'gəi gin-é al ya bəy wa?»

Jeju de kà njəkəmtə kí Betsayda

Mar 10:46-52; Jə 9:1-11

22 Loki 'ree 'teɛ mɛɛ be-ti kí Betsayda lé, dow-je 'ree kà njəkəmtə rə Jeju-ti, 'nɔ ta-é-ti kɔ kadi ɔdi rə-é. 23 Beba Jeju uwə ji njəkəmtə lé, ɔr-é ɔw siə gidi be-ti, ra man ta-é kəm-é-ti ə ində ji-é dɔ-é-ti bəy bá dəji-é panè: Se oo né madi wa?

24 Njəkəmtə lé teɛ kəm-é ə panè: M'oo dow-je, ngà m'oo-dé 'titi-nə kà kagi-je bè ə d'ɔw njiyə.

25 Jeju təl ində ji-é kəm-é-ti gogi; loki njəkəmtə lé teɛ kəm-é rəmə, ɛ ingə lapiya ə oo né kí rá-rá ya kàrè gə. 26 Beba Jeju inə-é kadi ɔw beə rəmə, idə-é panè: «'ɔw mɛɛ be-ti al ngà.»

Piyər pa rəsi kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

27 Jeju ɔw nati kà njéndó né-je liə mɛɛ nganbe-je-ti kí dɔnangi Sejare-ti lə Pilipi. Loki d'isi d'ɔw lé ɛ dəji-dé panè: «Dow-je 'panè m'to nə wa?»

28 †Beba de d'idə-é 'panè: «Dow-je kí dan-ti-je 'panè: “I 'to Jə kí njəra dow-je batəm”, ə de kí nə-je 'panè: “I 'to Eli”, ə de kí rangi 'panè: “I 'to kí káre dan njépata-je kí ta Lubə-ti.”» 29 †Ngà Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kí go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mə m'to nə wa?» Piyər idə-é panè: «I 'to Kristi*.» 30 Beba Jeju ndəji-dé nə kadi 'pa d'adi dow oo al.

† 8:28 8:28 Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † 8:29 8:29 Jə 6:68,69

* 8:29 8:29 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɪ tɔsi ndəl-ti liə

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Jeju ndó né njéndó né-je liə panè: «Tò kadi Ngon lə dow à kingə kò ɲa, 'ngatógi-je lə jipi-je kɪ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, d'a mbati-é, d'a tol-é, ngà ndɔ kí njèkungi-ti mutə rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.»

³² Ɛ idə-dé ta kin rəsi, beba Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kəl siə. ³³ Ngà Jeju təl kəm-é oo njéndó né-je liə ə ndángi Piyər panè: «Sata, 'ɔti kɪ rangi ta-m-ti, kɔ tagir-je lə-i to tagir-je lə dow-je, bi to tagir-je lə Lubə al.» ³⁴ †Go-ti, Jeju ba kosi dow-je nati kɪ njéndó né-je liə idə-dé panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti ə un go-m. ³⁵ †Kɔ dow kí rá-rá kí ndigi kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kɔgi kɔ ta lə-m əse kɔ ta lə Poyta kí Maji lé à kaji rɔ-é. ³⁶ Kadi dow ingə né-je kí dɔnangi-ti nè lay ə ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? ³⁷ Ri bá dow à kadi kɔ kɔr-né tó ndil-é wa? ³⁸ Kɔtalə dow kí ra rɔsɔl dɔ-m-ti, kɪ dɔ ta-je-ti lə-m nɔ dow-je-ti kí kaglo-ti kí ngɔsnè kí 'to njérakaya-je, kɪ njéramajal-je kinlé, Ngon lə dow kàre à ra rɔsɔl dɔ dowbé-ti loki ɛ à ree dan riba-ti lə Bɔbi-é nati kɪ malayka-je kí d'aa njay lé tɔ.»

9

¹ Jeju təl idə-dé bəy panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je madi dan dɛ-ti kí d'a nè kinlé, d'a koo kɔbe lə Lubə kí à ree kɪ tógi kinlé kɪ kəm-dé bəy bá d'a koy.

† **8:34** 8:34 Mat 10:38; Luk 14:27 † **8:35** 8:35 Mat 10:39; Luk 17:33; Ja 12:25

Ta kəm Jeju mbəl adi tò gay

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² †Ndo mæke go-ti, Jeju adi Piyər, kì Jaki, kì Ja d'ow siə d'ow d'isi kì kár-dé do mbal-ti kí ngal rəmə rɔ-é mbəl tò gay takəm-dé-ti. ³ Kubi-je liə ndoy ngilingi-ngilingi, nda mbøy-mbøy ə to nda kí dow kí donangi-ti nè kí à kasi ra né kadi nda bin ya goto. ⁴ Rəmə Eli de kì Moiyiji 'teɛ sə-dé koy ə d'ə d'oji ta kì Jeju. ⁵ Beba Piyər idə Jeju panè: Njèndó dow-je né, maji n̄a kadi j'isi nè ya ngá. Adi j'rai køykubi mutə; káre à to 'lə-i, káre to 'lə Moiyiji ə káre to 'lə Eli tɔ. ⁶ Piyər gə ta kí à pa al, kdɔtalə bəl ində bandi-dé gangi. ⁷ †Kilndi ree səbi do-dé-ti rɪpɪ rəmə ndi dow ba dan kilndi-ti lé panè: ɛ kinlé, to ngon-m; m'ində-é dan kəm-m-ti; ooi ta liə. ⁸ Tajinati nè ya njèndó né-je 'gɔ lo 'gəə do-dé rəmə d'oo dow kí rangi al, ngà Jeju ya kì kár-é bá ə sə-dé. ⁹ Loki d'ɪ do mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jeju ndəji-dé panè: «Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow oo al ya sar kadi Ngon lə dow tɔsi-né ndəl ində lo teɛ dan dow-je-ti kí d'oy.» ¹⁰ De təl rɔ-dé go ta-ti kinlé ya, ngà de 'dəji-n̄a ta 'panè se tɔsi ndəl kində lo teɛ dan dow-je-ti kí d'oy kinlé kɔr mɛɛ-é to ri én wa? ¹¹ †Beba de dəji Jeju 'panè: «Kdo ri bá njèndó dow-je ndukun-je 'panè: “Tò kadi Eli ree moki tá” wa?» ¹² ɛ idə-dé panè: «Eli lé, à təl ree kete ə à kɔsi nja né-je nati kì gangi-é gangi-é lay. Ngà kdo ri bá 'ndangi 'panè: “Ngon lə dow à kingə k̄ə n̄a rəm, dow-je d'a nədi-é rəm lé wa”?» ¹³ Ngà m'a kidə-si rəsi

† 9:2 9:2 2Pi 1:17,18 † 9:7 9:7 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22

† 9:11 9:11 Mat 11:14

kí Eli lé ree ngá ə dow-je 'ra siə né-je kí mɛɛ-dé ndigi titi kí 'ndàngi-né ta kí sobi do-é lé ya.»

Jeju tubə ndil-je kí maji al do ngon-ti

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Loki 'təl 'ree ngosi kì ndəgi njéndó né-je lé, d'oo kí kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'ilə-nə 'gəə do-dé bá njéndó dow-je ndukun-je d'isi 'naji sə-dé ta. ¹⁵ Beba loki dow-je d'un kəm-dé d'oo Jeju rəmə, kàdì-dé uwə-dé pay ə d'ay ngədi kì rɔ-é-ti kɔo ra-é lapiya. ¹⁶ Jeju dəji njéndó né-je liə panè: Isi naji sə-dé ta do ri-ti wa? ¹⁷ Dow káre dan kosi dow-je-ti idə-é panè: Njéndó dow-je né, m'ree kì ngon-m rɔ-i-ti, kɔotalə ndil kí maji al ra-é adi pa ta al. ¹⁸ Lo lay ya kí ndil kí maji al kin uwə-é-ti lé, itə-é ilə-é nangi rəm, əm ta-é i puki-puki rəm, uso ngangì-é mægəgə-mægəgə rəm, bá ndaji-é ndəy-ndəy rəm tɔ. M'dəji njéndó né-je lə-i kadi 'tubə ndil kí maji al kinlé do-é-ti kɔgi ya, ngà də d'asi al. ¹⁹ Beba Jeju idə-dé panè: Səi ko dow-je kí njémɛɛngə-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi do-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? 'Reei kì ngon lé rɔ-m-ti nè bè. Ə d'un ngon lé 'ree siə rɔ-é-ti. ²⁰ Loki ngon lé oo Jeju taá ya rəmə, ndil kí maji al lé ɔsi-é kì tógi-é adi-é usi nangi ə ndur kuti-kuti adi əm ta-é i puki-puki. ²¹ Jeju dəji bəbi ngon lé panè, né kinlé ra-é bè asi dɔkaglo ban ngá wa? Ʒ ilə-é-ti panè: Ra-é ngon-é-ti nɔ ya ə ²² taá-taá ya ndil lé ɔsi-é ilə-é pərəə-je, ilə-é mani-je kɔo kadi-é oy. Ngà kinə 'a kasi ra né madi rəmə, 'oo kəmtondoo lə-ji ə 'ra sə-ji. ²³ Jeju ilə-é-ti panè: I 'dəji-m 'panè se m'a kasi wa? Dow kí adi mɛɛ-é lé, né kí à dum-é ya

goto. ²⁴ Lo-é-ti kin ya bobì ngon lé ilə bobì ndi-é nangi panè: M'adi mɛɛ-m, 'ra sə-m kɔɔ kadmɛɛ lə-m asi al. ²⁵ Loki Jeju oo kí kosi dow-je d'ay miriri-miriri kɪ rɔ-dé-ti rəmə, ndángi ndil kí maji al lé panè: «I ndil kí njèkɔgi dow koo ta, njèkɔgi dow pa ta kinlé, m'un ndu madi-i kadi 'tɛɛ mɛɛ ngon-ti kin kɔgi ə 'təl 'ree mɛɛ-é-ti gogi al ya riw ngá.» ²⁶ Ə ndil kí maji al ur kəə ə ɔsi ngon lé kɪ tógi-é n̄á bá tɛɛ-né kɔgi mɛɛ-é-ti. Ngon lé tò titi dow kí oy bè, adi dow-je kí d'a lo-é-ti lé 'panè ɛ oy. ²⁷ Ngà Jeju uwə ji-é, un-é-né kɪ taá ə ɛ ɪ a taá.

²⁸ Loki Jeju ɔw kəy rəmə, njéndó né-je liə d'isi siə kɪ kár-dé ngá bá 'dəji-é 'panè: Kɔɔ ri bá jɛ ya kɪ dɔ-ji j'asi tubə ndil kí maji al kinlé kɔgi al wa? ²⁹ Beba ɛ idə-dé panè: Ko ndil-je kɪ bè kinlé, ta kɪ pa kɪ Lubə ya par bá dow à tubə-dé-né.

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɪ dɔ tɔsi ndəl-ti liə

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ D'ɪ lo-é-ti kinlé d'ow ə d'ində dɔnangi Galile 'gangi rəmə, Jeju ndigi kadi dow gə al. ³¹ Kɔɔ ɛ ndó né njéndó né-je liə taá-taá ə idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti kɔɔ kadi 'tɔl-é, ngà ndɔ mutə go ndɔ koy-é-ti lé, ɛ à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ³² Ngà njéndó né-je 'gə mɛɛ ta kinlé al rəm, bá dɛ 'bəl lo dəji-é ta dɔ-ti rəm tɔ.

Ná to kí boy dɔ madi-é-je-ti wa?

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ De 'ree 'tee Kapernayim. Ə loki d'isi kəy ngá b́a Jeju dəji njéndó né-je liə panè: Ri b́a 'naji-
 na ta do-ti rəbəə lé wa? ³⁴ †Ngà de d'ilə-é-ti al,
 kdotalə do rəbi-ti lé, d'ow 'naji-na ta 'panè se ńa
 b́a to kí boy ńa dan-dé-ti wa? ³⁵ †Beba Jeju uwə
 lo isi-ti nangi ə ba njéndó né-je kí doḡi gidi-é joo
 lé ki rə-é-ti b́a idə-dé panè: Dow kí ndigi to kí
 doṣay lé, kadi təl rə-é ki soṣy dow-je lay rəm, b́a
 kadi-é təl rə-é ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay rəm
 to. ³⁶ Go-ti, Jeju un ngon kí nde bə adi-é a dan-dé-
 ti dana ə go-ti təl uwə-é kàdì-é-ti b́a idə-dé-né ta
 panè: ³⁷ †Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titi e kin bə
 ki rə-é-ti kdo ta lə-m kin rəmə, to mə ya dowbé
 uwə-m ki rə-é-ti to tin. Ə dow kí uwə-m ki rə-é-ti
 lé, to mə bə b́a dowbé uwə-m ki rə-é-ti al, ngà to
 njəkulə-m b́a dowbé uwə-é ki rə-é-ti tin.

Dow kí ɔsi ta Jeju al lé to dow liə

Luk 9:49-50

³⁸ Ja idə Jeju panè: «Njéndó dow-je né, je j'oo
 dow káre un ri-i b́a isi tubə-né ndil-je kí maji al
 do dow-je-ti ə j'sangi kadi j'ɔgi-é do-ti kdo e un
 go-ji al.» ³⁹ Jeju panè: «Ogi-é do-ti al, kdo dow
 kí ra nékoji k̀i ri-m lé, à təl tajinatì nè pa ta k̀i
 maji al do-m-ti go-ti al.» ⁴⁰ †Kdo dow kí ɔsi-ji k̀i
 ta al lé, to dow lə-ji. ⁴¹ †Dow kí adi-si man kay
 meḡ kaman káre kdo to kí səi 'toi dow-je lə-m
 mə Kristi* lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dowbé
 kin à nal nékugə doji-é al.

† **9:34** 9:34 Luk 22:24 † **9:35** 9:35 Mat 20:26,27; 23:11; Mar
 10:43,44; Luk 22:26 † **9:37** 9:37 Mat 10:40; Luk 10:16; Ja 13:20
 † **9:40** 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 † **9:41** 9:41 Mat 10:42 * **9:41**
 9:41 Kristi lé kor meḡ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

Ta læ dow kí ra madi-é adi ra majal
Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Ngà kinø dow ra dow káre dan ngan dow-je-ti kí d'adi-m meę-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'doo mbal kusi ko kí boy mindi-é-ti bá d'ilø-é-né dan babo-ti ya kàrè 'liø tò soti bøy. ⁴³ †Kinø ji-i ra-i adi 'ra majal rømø, 'gangi-é ilø-é kogi; kadi 'ow lo kiskøm-ti kì ji-i káre lé tò soti itø kadi 'ngøm ji-i joo lay ø 'ow-né dan pør-ti kí tò sartagangi. ⁴⁴ [Lo-é-ti kinlé kode-je kí rø dow-ti d'a koy al røm, bá pør kí titi kàrè à koy al røm tø.]† ⁴⁵ Kinø nja-i ra-i adi 'ra majal rømø, 'gangi-é ilø-é kogi; kadi 'ow lo kiskøm-ti kì nja-i káre lé, tò soti itø kadi 'ngøm nja-i joo lay ø 'ow-né dan pør-ti kí tò sartagangi. ⁴⁶ [Lo-ti kí kode-je kí rø dow-je-ti d'a koy al røm, bá pør kí titi kàrè à koy al røm tø.]‡ ⁴⁷ †Kinø køm-i øw sø-i adi 'ra majal rømø, 'ør-é 'ilø-é kogi. Kadi 'ow købe-ti læ Lubø kì køm-i káre-rè lé tò soti itø ngøm køm-i joo lay ø d'ilø-i-né dan pør-ti kí tò sartagangi. ⁴⁸ Lo-ti kí kode-je kí rø dow-je-ti d'a koy al røm, bá pør kàrè à koy-ti al røm tø. ⁴⁹ Kdø dow kí indø dan pør gangi lé aa njay-njay ø titi-nø kì kati bè. ⁵⁰ †Kati to né kí maji ya, ngà kinø mbinø-é ør kogi lé dow à ra-né ban bá à tøl dø gogi bøy wa? Adi rø-si taa kati ø isi-nø kì lapiya.

† **9:43** 9:43 Mat 5:30 † **9:44** 9:44 Ta-je kí tò mbunø né-ti kinlé [...] goto meę mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki. ‡ **9:46** 9:46 Ta-je kí tò mbunø né-ti kinlé [...] goto meę mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki. † **9:47** 9:47 Mat 5:29 † **9:50** 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34,35

10

Ta kí dɔ gángi-nɔ-ti lə dené kɪ dingəm

Mat 5:31-32; 19:1-12; Luk 16:18; Det 24:1-4

¹ Jeju ɪ lo-é-ti kin ɔw dɔnangi Jude-ti gidɪ ba jurde-ti. Kosi dow-je 'təl 'kəwnɔ rɔ-é-ti, ɔ titi kí ɛ ra-né low-low lé, ɛ ndó-dé né ya bəy. ² Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-ti kɔ nɔ-é koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dɔji-é 'panè se to tó-é kadi dow tubə ne-é wa? ³ Jeju ilə-dé-ti panè: Moiyiji un ndu dɔ-ti adi-si panè ri wa? ⁴ †Dɛ təl d'idə-é 'panè: Moiyiji lé un ndu panè: Kinə dow tubə ne-é rəmə kadi 'adi-é mbete tubə bane. ⁵ Bəba Jeju təl panè: To ta lə mɛngɔ lə-si bá Moiyiji ndangi-né ndukun kinlé adi-si. ⁶ Ngà lo kulə gin dɔnangi-ti lé, Lubə ra dené kɪ dingəm. ⁷ Gin-é kin bá dingəm à kiŋə-né kɔ-é kɪ bɔbi-é kɔ tiŋə nati kɪ ne-é. ⁸ Ɔ dɛ joo lay ya 'təl kubru rɔ kí káre-rè. Adi dɛ 'to dow-je joo al ngá; ngà 'to kubru rɔ kí káre-rè. ⁹ Né kí Lubə tó nati lé, kadi dow tuti al. ¹⁰ Loki d'isi mɛɛ kəy-ti lé, njéndó né-je 'təl 'dɔji-é ta dɔ-ti ya bəy. ¹¹ †Bəba idə-dé panè: Dow kí tubə ne-é bá taa dené kí rangi lé, ɛ ra kaya nɔ ne-é-ti kí kete. ¹² Rəm bá dené kí iŋə ngɔbi-é ɔ taa dingəm kí rangi kàre ra kaya ya tɔ.

Ta lə Jeju kɪ ngan-je kí dɔ-dé nɔy

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Dow-je 'ree kɪ ngan-je rɔ Jeju-ti kɔ kadi ində ji-é dɔ-dé-ti. Ngà njéndó né-je 'kɔl sə-dé. ¹⁴ Loki Jeju oo né kí 'ra kinlé rəmə, mɛɛ-é ɔ-é adi idə-dé panè: «Iŋəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, bi ɔgi-dé

† **10:4** 10:4 Mat 5:31 † **10:11** 10:11 Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

al, kdɔtalə kɔ̃be lə Lubə tò kdɔ dow-je kí 'titi-na sə-dé bè. ¹⁵ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kí ndigi kɔ̃be lə Lubə titi-na k̀i ngon kí sɛ ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndà bè al.» ¹⁶ Go-ti, Jeju uwə ngan-je lé ki rɔ-é-ti, ə ində ji-é dɔ-dé-ti bá tɔr-né ndi-é dɔ-dé-ti.

Ta lə dingəm kí njénékingə

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Loki Jeju un rəbi isi ɔw rəmə, dingəm káre ay ngɔdi go-é-ti, tɔsi məkəji-é nangi nɔ̃-é-ti ə dəji-é panè: «Dow kí maji kí njéndó dow-je né, ri bá m'a ra bá m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁸ Jeju idə-é 'panè: «Kdɔ ri bá i 'ba-m dow kí maji wa? Dow kí maji goto, Lubə ya k̀i kár-é ə maji. ¹⁹ 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "'A tɔl dow al, 'a ra kaya al, 'a bɔgi al, 'a tətɪ ta kí ndángi al, 'a ra né kí maji al k̀i dow al, 'a tətɪ kagi bɔbi-i k̀i kɔ̃-i."» ²⁰ Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, basa-m-ti nu ya m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay.» ²¹ Jeju oo-é géréró, ndigi-é ə idə-é panè: «Né káre nal-i bəy. 'ɔw 'ndogɪ nékingə-i lay ə 'ləbi là-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə n̄a dɔrɔ-ti ə 'ree un go-m.» ²² Ngà rəmə dingəm lé rɔ-é nəl-é dɔ ta-ti kinlé al, adi ɔti ɔw k̀i rɔkati kan̄an̄a, kdɔ to dow kí nékingə-é n̄a.

²³ Bəba Jeju oo lo gəə dɔ-é, bá idə njéndó né-je liə panè: «Kadi njénékingə-je d'ɔw kɔ̃be-ti lə Lubə lé, to né kí nḡa n̄a.» ²⁴ Ta kí Jeju pa lé ɔr ndil njéndó né-je. Bəba Jeju təl idə-dé panè: «Ngan-m-je, kɔw kɔ̃be-ti lə Lubə lé nḡa n̄a. ²⁵ Kadi jambal dəə bə libri-ti lé to né kí nḡa n̄a ya, ngà

† 10:15 10:15 Mat 18:3

kadi njénékingə ɔw kɔbe-ti lə Lubə lé to né kí ngə itə-é bəy.» ²⁶ Ta kinlé ɔr ndil njéndó né-je ta madi-é-ti ya bəy, adi 'pa-na ta dan-dé-ti 'panè: «Tò bè ngà ná bá à kaji wa?» ²⁷ Jeju oo-dé gérérə ə 'panè: «Né kinlé dow-je bá dum-dé bi dum Lubə al, kɔ Lubə lé né kí dum-é goto.»

²⁸ Rəmə Piyər idə-é panè: «Yən, je kinlé, j'tusi né-je lə-ji j'inə bá j'un go-i tin.» ²⁹ Beba Jeju ilə-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kí inə kəy liə, kɔ ngankɔ-é-je, kɔ kɔnan-é-je, kɔ kɔ-é, kɔ bobi-é, kɔ ngan-é-je əse ndɔr-je liə kɔ ta lə-m rəm, kɔ Poyta kí Maji rəm lé, ³⁰ kisi-é kɔ dɔ-é taá nè kin ya à kingə kí rangi dɔ-ti nja bu, adi to kingə kəy-je, kɔ ngankɔ-é-je, kɔ kɔnan-é-je, kɔ kɔ-é-je, kɔ ngan-é-je, kɔ ndɔr-je rəm, bá d'a kulə kəm-é ndoo-je rəm, bá à kingə kiskəm kí sartagangi kaglo-ti kí à ree bəy rəm tɔ. ³¹ †Dow-je nɔ dan dɔ kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi ə dow-je nɔ dan dɔ kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete tɔ.»

Nja mutə kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɔ dɔ tɔsi ndəl-ti liə

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Loki Jeju kɔ njéndó né-je liə d'un rəbi d'isi d'ɔw ki Jorijaləm lé, Jeju usi nɔ-dé-ti. Mee njéndó né-je gangi man rəm, dow-je kí d'un go-dé kàrè 'bəl rəm tɔ. Beba Jeju ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo kɔ rɔ-é-ti, pa sə-dé ta kí dɔ né-ti kí à tɛɛ dɔ-é-ti panè: ³³ Yən, kow kí j'isi j'owi kɔ Jorijaləm kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun dɔ njégugnə-je-ti lə Lubə, kɔ ji njéndó dow-je

† **10:31** 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

ndukun-je-ti. D'a gangta koy do-é-ti rəm, d'a kilə-é ji gin dow-je-ti kí 'to jipi-je al. ³⁴ D'a soki-é rəm, d'a tubə yoro kəm-é-ti rəm, d'a tində-é kì ndəy marow ə d'a təl-é, ngà ndo kí njèkungi-ti mutə rəmə, à tosi ndəl kində lo tɛɛ.

Nédəji lə ngan lə Jebede

Mat 20:20-28; Luk 22:24-27; Ja 13:1-17

³⁵ Jaki kì Ja kí 'to ngan lə Jebede lé, 'ree rə Jeju-ti 'panè: Njèndó dow-je né, j'ndigi kadi 'ra né kí j'ow kì dəji-i kin adi-ji. ³⁶ Ə Jeju dəji-dé panè: Ri bá səi ndigi kadi m'ra m'adi-si wa? ³⁷ Beba də d'ilə-é-ti 'panè: Jɛ lé j'ge kadi ndo kí 'a kisi dan riɓa-ti lə-i rəmə, 'adi dow káre isi do jikol-i-ti ə kí káre isi do jigəl-i-ti to. ³⁸ †E ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'gəi né kí 'dəji lé al. A kasi kingəi kò kí m'a kingə lé kare wa? Əse asi kadi 'ra-si «batəm» kò kí m'a ra lé kare wa? Beba d'ilə-é-ti 'panè: Oiyó, j'a kasi kare. ³⁹ Ə Jeju təl ilə-dé-ti panè: Təgrə-ti, kò kí m'a kingə lé a kingəi rəm, batəm kò kí d'a ra-m lé kàrè d'a ra-si to.

⁴⁰ Ngà ta lə kisi do jikol-m-ti əse do jigəl-m-ti lé, to mə bá m'a kadi al. Ngà tò kdotalə dow-je kí Lubə ya ra go-é kete kdo-dé. ⁴¹ Loki ndəgi-é-je kí dɔgi d'oo ta kin bè lé, wəngi ra-dé n̄a do Jaki-je-ti kì Ja lé. ⁴² †Beba Jeju ɓa-dé ə idə-dé panè: «Səi 'gəi kí də kí dow-je d'oo-dé kì njèkɔbe do gin dow-je-ti kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo n̄a rəm, bá dow-je kí boy-boy kàrè d'ò be do dow-je-ti lé kí go lo njètɔgi-ti rəm

† **10:38** 10:38 Luk 12:50 † **10:42** 10:42 Luk 22:25,26

tɔ. ⁴³ †Ngà səi lé, kò-nà kí bè kin à goto dan-si-ti. Ngà dow kí ndigi kadi n'to kí boy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é ngonnjèkullə-ti lə-si bane; ⁴⁴ ə dow kí ndigi kadi n'to kí dɔsɔy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é bə-ti lə-si lay tɔ. ⁴⁵ Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kdɔ kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ bá ree kdɔ ra kullə kadi dow-je rəm, bá kdɔ kadi rɔ-é gangi-né dɔ kosi dow-je rəm tɔ.»

Jeju adi Bartime kí njèkəmtɔ oo lo

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Jeju kɪ njéndó né-je ree 'tɛɛ bebo Jeriko-ti. Loki d'isi 'tɛɛ kɪ gidi bə-ti nati kɪ njéndó né-je liə, kɪ kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy rəmə, njèkəmtɔ kí 'ba-é Bartime kí to ngon lə Time, isi ngangɪ rəbi-ti isi kɔy né. ⁴⁷ Loki ɛ oo kí to Jeju kí Najareti lé, ɛ ilə bəbi ndi-é nangɪ nɔ panè: «Jeju, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m.» ⁴⁸ Rəmə dow-je nɔ 'ndangi-é kadi uti ta-é. Ngà ɛ ilə bəbi ndi-é nangɪ nɔ itə kí kete lé bəy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m bəo.» ⁴⁹ Bəba Jeju təl ɔ nangɪ ə panè: 'Bai-é kɪ nè. Ə de 'ba njèkəmtɔ lé d'idə-é 'panè: «'Uwə rɔ-i ngə, ɪ taá, ɛ ba-i.» ⁵⁰ Rəmə njèkəmtɔ lé ilə kubi kul liə kɔgi, ubə nangɪ rati, ɪ bal ɔw rɔ Jeju-ti. ⁵¹ Ə ɛ dəji-é panè: Ri bá i 'ndigi kadi m'ra m'adi-i wa? Njèkəmtɔ lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, kəm-m ya 'adi təl oo lo.» ⁵² Bəba Jeju idə-é panè: «'Ōti 'ɔw, kadi mɛɛ lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya kəm-é oo lo ə un rəbi go Jeju-ti.

Jeju mɛɛ bebo Jorijaləm-ti

† **10:43** 10:43 Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26

11

Ree Jeju Jorijalem

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ja 12:12-19

¹ Loki d'isi d'ow ki bebo Jorijalem-ti bá 'ree 'teɛ ngɔsi kɪ be kɪ Betpaje, kɪ Betani kàdì mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè: ² «Ōwi mee ngonbe-ti kɪ tò nɔ-si-ti kin, rəmə tajinatɪ nè ya a kingəi ngon koro kɪ dow al-é al bəy kɪ 'tó-é nangi ə 'tuti-é, 'reei siə. ³ Kinə dow dəji-si panè: “Tuti-é kɔ ri wa” rəmə idəi-é 'painè 'Babe bá ge-é ə tajinatɪ nè ya à kiŋə-é kadi-é ree gogi*.»

⁴ Beba njéndó né-je lé d'ow rəmə d'ingə ngon koro kɪ 'tó-é ndaa-ti, takəy-ti, mbó rəbi-ti ə 'tuti-é tɔ. ⁵ Dow-je kɪ nɔ-je kɪ dan dɛ kɪ d'ɔ lo-é-ti lé 'dəji-dé 'panè: «To ri bá 'rai bə wa? 'Tuti ngon koro kinlé kɔ ri wa?» ⁶ Ə dɛ d'ilə-dé-ti titi kɪ Jeju idə-dé-né lé, rəmə d'ingə-dé d'adi d'ow siə.

⁷ Beba 'ree kɪ ngon koro lé d'adi Jeju ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti adi Jeju isi dɔ-ti. ⁸ Dow-je nɔ 'labi kubi-je lə-dé dɔ rəbi-ti ə dɛ kɪ nɔ-je 'təti balkəm kagi-je kɪ mee ndɔr-je-ti bá 'labi dɔ rəbi-ti.

⁹ Dow-je kɪ d'ow kete nɔ-é-ti kɪ dɛ kɪ d'ow go-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè: «Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti! Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti kɪ njèree kɪ ri 'Babe.

¹⁰ Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ kɔbe-ti kɪ isi ree,

* **11:3** 11:3 Ta lə kiŋə koro kinlé mee mbete-je-ti kɪ ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki lé, 'nɔ-je 'ndangi-ti 'panè to 'ba njəkoro lé bá à kiŋə-é kadi d'ow siə d'adi Jeju ə kɪ madi rəmə 'panè to Jeju bá à kiŋə koro lé kadi təl ree rɔ 'ba-é-ti gogi.

kadi-é tɔr ndi-é do kɔʒe-ti læ ka-ji Dabidi!
Kɔsgaji tò do Lubə-ti kí taá nu.»

¹¹ Jeju ɔw bebo Jorijalem-ti takəy-ti læ Lubə. Loki oo né-je lay kí titi rəmə, ɛ tɛɛ ɔw Betani kì njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo kɔo ndo isi il ngá.

Ta læ kote kí Jeju man-é

Mat 21:18-19

¹² Lo aa go-ti, loki d'ində lo 'tɛɛ mɛɛ be-ti kí Betani lé ɔo ra Jeju. ¹³ Beɓa ɛ un kəm-é oo lo kete nɔ́-é-ti rəmə, oo kote kí mbi-é iti maji ə ɔw gin-ti kɔo koo se n'a kingə kandi-é wa. Ngà loki tɛɛ gin-é-ti rəmə, kandi-é goto kɔɔtalə to nɔy kandi liə al ɓəy. ¹⁴ Beɓa Jeju idə kote lé panè: «Nɔɔ ɓá dow à kijə kandi-i kuso gogi al ngá. Njéndó né-je d'oo ta liə kí pa lé.»

Jeju tubə njéragati takəy-ti læ Lubə

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jɔ 2:13-22

¹⁵ Loki Jeju kì njéndó né-je liə 'ree 'tɛɛ Jorijalem lé, ɛ ɔw takəy-ti læ Lubə rəmə, tubə njéragati-je kì njéndoɔi né-je kɔgi, titə tablə-je læ njémbəl-nɔ̀ là-je kì kagi kisi-je læ njéragati də-je tilə. ¹⁶ Dow káre ya kàrè inɔ́-é adi un né dəə-né takəy-ti læ Lubə al.

¹⁷ Ə ɛ ndó-dé né ə 'panè: 'Ndàngi 'panè:
«Kəy læ-m lé d'a ɓa-é kəy pa ta kì Lubə kí tò kɔo gin dow-je lay;
ngà səi adi təl to kəy kisi njéɓogi-je.»

¹⁸ Njékun do njégugnə-je læ Lubə kì njéndó dow-je ndukun-je d'oo ta liə rəmə 'sangì kəm rəbi təl-é, ngà də 'ɓəl-é kɔo kosi dow-je lay ya

néndó liə uwə-dé kì ta. ¹⁹ Loki kàdì ur lé, Jeju ində lo tɛɛ mɛɛ bebo-ti kì njéndó né-je liə.

Kagi kote kí Jeju man-é lé tuti kurum

Mat 21:20-22

²⁰ Kì ndoge ta təl-dé-ti rəmə, njéndó né-je d'oo kí kote lé ì taá ya tuti sar tɛɛ njirə-é-ti nangi. ²¹ Beba mɛɛ Piyər ole dɔ né-ti kí ra-né lé adi, idə Jeju panè: Njéndó dow-je né 'oo, kote kí 'man-é lé tuti kurum tin.

²² Jeju idə-dé panè: «Adi mɛɛ-si Lubə. ²³ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí kinə dow madi idə mbal kin panè: “Ɔti kì rangi lo kin-ti ə 'ow 'usi dan babo-ti”, bá kinə dowbé lé tadi ta dɔ-ti al ə adi mɛɛ kí né-é à ra né lé, né-é à ra né ya tɔ.» ²⁴ Gin-é kin bá adi m'idə-si: Né lay kí sɔi 'dɔji mɛɛ ta-ti kí pa kì Lubə lé, kadi 'ndai mɛɛ-si kay kí ingəi né-é ngá, rəmə a kingəi né-é ya tɔ.

²⁵ †ə loki sɔi ɔi taá kɔ pa ta kì Lubə bá ooi toki ɔwi kì ta mɛɛ-si-ti kì dow rəmə, inəi go kɔgi adi-é kɔ kadi Bɔbi-si Lubə kí isi dɔrɔ-ti inə-né go majal-je lə-si kɔgi adi-si tɔ.

²⁶ [Ngà kinə inəi go majal-je lə madi-si-je kɔgi al lé, Bɔbi-si kí isi dɔrɔ-ti à kinə go majal-je lə-si kɔgi al ya tɔ.]†

Ta kí dɔ tɔgi-ti lə Jeju

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Loki 'təl ree Jorijalɛm gogì lé, Jeju ɔw njiyə takəy-ti lə Lubə rəmə, njékun dɔ njégugnə-je lə

† **11:23** 11:23 Mat 17:20; 1Kɔ 13:2 † **11:25** 11:25 Mat 6:14,15

† **11:26** 11:26 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je, kì 'ngatógi-je lə jipi-je d'ow rɔ-é-ti ²⁸ ə 'dəji-é 'panè: «Ná bá adi-i tarəbi bá 'ra-né né-je kinlé wa? Ná adi-i tógi bá 'ra-né wa?» ²⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: «M'a dəji-si ta káre bè ya par; iləi-mi-ti ə m'a kidə-si dow kí adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé tɔ. ³⁰ Já lé to Lubə bá ulə-é adi ra dow-je batəm əse to dow-je wa? Iləi-mi-ti.» ³¹ Beba də 'pa-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə j'painè to Lubə bá ulə-é lé ɛ à təl panè kɔɔ ri bá adi-é mɛɛ-si al wa? ³² Ə kinə j'painè to dow-je bá d'ulə-é ya bè lé, bayawəə ... Də 'pa bè kɔɔ də 'bəl kosi dow-je, kɔɔ dow-je lay 'gə kí Já lé to njèpata kí ta Lubə-ti kí tɔgrɔ-ti.» ³³ Beba də d'idə Jeju 'panè: «J'gə al.» Rəmə Jeju idə-dé panè: «Mə kàrè m'a kidə-si dow kí adi-m tógi bá m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

12

Gosta kí dɔ njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti
Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Jeju pa ta kì gosta panè: Dow káre uwə nduu, ɔr gali dɔ-ti, ra be dɔ ər-ti kɔɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titi, bəy bá adi njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadi 'ra kullə dɔ-ti ə ɔti ɔw mba. ² Loki nəy kijə kandi nduu asi lé, 'ba njéndɔr lé ulə ngonnjəkullə káre rɔ njérakullə-je-ti lé, kɔɔ kadi d'adi-n'è kandi nduu lə-n'è kí sɔbi dɔ-n'è. ³ Rəmə də d'uwə-é, 'tində-é mbuki-mbuki ə d'inqə-é d'adi təl kì ji-é kare. ⁴ ɛ təl adi ngonnjəkullə kí rangi ɔw bəy; də d'uwə-é, 'tində dɔ-é mbuki-mbuki bá 'taji-é dɔ-ti. ⁵ 'Ba njéndɔr lé təl ulə ngonnjəkullə kí rangi ya bəy; ɛ

kàrè 'tol-é rəm, bá dɛ kí rangi n̄a kí 'ba-dé ulə-dé go-ti kàrè 'tol dɛ kí n̄a-je bá 'tində dɛ kí dan-ti-je rəm tɔ. ⁶ Ngon kal liə kí ində-é dan kəm-é-ti ya par ngá é n̄ay; adi ɛ to sɔy dow kí ulə-é ki rɔ-dé-ti ə panè: «To ngon-m adi d'a bəl gidi-é.» ⁷ Ngà loki njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti kinlé d'oo-é rəmə, d'idə-n̄a ta 'panè: «Ooi, ngon-é kí ndɔ-é à to njènéndubə lé é ɔw ree ɔngi. 'Reei adi j'toli-é kadi néndubə təl to kí lə-ji.» ⁸ Beba d'uwə-é, 'tol-é, 'ndɔr nin-é d'ilə wale. ⁹ Ngá bá Jeju təl panè: Bè kinlé, ri bá 'ba njèndɔr nduu lé à ra wa? À ree kɔ təl njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti kin kɔgi ə à kɔy dɛ kí rangi kində-dé tó-dé-ti.

¹⁰ «Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.»

Ta kinlé, s̄ai 'ndói mɛɛ mbete-ti kí aa njay ooi ya al wa?

¹¹ Né kinlé to kullə ra 'Babe. Ngà ki rɔ-ji-ti rəmə, to nékɔji.

¹² Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, k̄i njéndó dow-je ndukun-je, k̄i 'ngatógi-je lə jipi-je 'sangi rəbi kɔ kɔwə Jeju, kɔ 'gə kí ɛ pa gosta kinlé sobi-né dɔ-dé, ngá dɛ 'bəl kosi dow-je. Beba d'inqə-é ə d'ɔti d'ɔw.

Ta kí dɔ lambo-ti lə Sejar

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Go-ti, 'təl d'ulə Parisi-je kí dan-ti-je, k̄i dow-je lə Erodi kí n̄a-je rɔ Jeju-ti, kɔ kadi d'ingə ta madi ta-é-ti ə d'ilə-né ta dɔ-é-ti. ¹⁴ Loki 'ree rɔ-é-ti lé 'dɔji-é 'panè: Njéndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njèpata kí tɔgrɔ-ti rəm, i 'bəl kəm dow al

rəm; kɔɔ i 'oo maji læ dow kí taga nè kin al; ngà i 'isi 'ndó dow-je rəbi læ Lubə kí ɔw natì kà ta tɔgrɔ-ti. Beba j'dəji-i kadi 'idə-ji se to tó-é kadi dow ugə lambo læ ngar Sejar wa? Tò kadi j'ugə əse tò kadi j'ugə al wa?

¹⁵ Ngà Jeju gə ta kədkəm dow-je kí mɛɛ-dé-ti lé adi idə-dé panè: «Kɔɔ ri bá 'sangi kadi ooi ta kí mɛɛ-m-ti wa?» 'Ree kà kə là káre adi-mi m'oo.

¹⁶ Beba 'ree kà kə là káre d'adi-é, ngà bá ɛ təl dəji-dé panè: «To dɔ nà kà ri nà bá tò-ti wa?» Rəmə də d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kà ri-é.»

¹⁷ Ngà bá ɛ təl idə-dé panè: «Né læ Sejar ə adi Sejar, ngà né læ Lubə rəmə, adi Lubə tɔ.» Ta kí Jeju ilə-dé-ti kinlé, ɔr ndil-dé nà.

Ta kí dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ †Sadusi-je kí 'to njépanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé, 'ree rɔ Jeju-ti 'dəji-é ta 'panè:

¹⁹ Njéndó dow-je né, Moiyiji un ndu adi-ji panè: «Kinə dow taa dené bá oji siə ngon al bəy ya oy rəmə, ngonkɔ njègoto-je à taa dené ndubə lé koji-né ngan-je kɔɔ kində-né ko-é.» ²⁰ Ngankɔ-nə-je d'asi siri bè; ɛ kí dɔsɔy taa dené é oji siə ngon al bəy ya ə oy.

²¹ Beba ɛ kí njəkungi-ti joo ree taa dené ndubə lé, rəmə oji siə ngon al ya ə oy bəy; njəkungi-ti mutə kàrè bè ya rəm. ²² Bè-bè ya ngankɔ-nə-je kí siri kin d'oji siə ngon al ya d'oy-né lay rəm, bá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti rəm tɔ.

²³ Ndɔ kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, se dené kinlé à to ne nà dan-dé-ti wa? Kɔɔtalə də 'taa-é ya siri lay.

† 12:18 12:18 Knj 23:8

24 Jeju təl idə-dé panè: «Səi uri wale, kɔɔ səi 'gəi mɛɛ ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé al rəm, bá 'gəi tógi lə Lubə al rəm tɔ.» 25 Kɔɔ lokɔ dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, taana à goto; dow-je d'a kisi titi-na kí malayka-je d'isi-né dɔra-ti kin bè. 26 Ta lə tɔsi kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, səi 'ndói mɛɛ mbete-ti lə Moiyiji lo-é-ti kí Lubə pa-né siə ta dan kam-ti lé ya al wa? Ɛ pa siə panè: «M'to Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isaki kɔ Lubə lə Jakobi.» 27 Lubə lé to Lubə lə dow-je kí d'oy al. Ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm. Adi səi uri wale kur kí ngə nɔ.

Ta kí dɔ ndukun-ti kí boy itə madi-é-je

Mat 22:34-40; Luk 10:25-37; Rɔm 13:8-10

28 Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti oo ndi-dé lo naji-nɔ ta-ti ə gə kí Jeju ilə-dé ta-ti kin maji nɔ lé, ɛ ɔti ree rɔ-é-ti dəji-é panè: «Dan ndukun-je-ti lay lé, ɛ kí rá bá to kí boy itə madi-é-je wa?» 29 Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ndukun kí boy itə madi-é-je lay ɔn: "'Oo, Israyel! 'Babe Lubə lə-ji ya to 'Babe kɔ kár-é bè. 30 'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kɔ mɛɛ-i kí káre-rè, kɔ ndil-i lay, kɔ tagir lə-i lay, bá kɔ tógi-i lay rəm tɔ.» 31 Ndukun kí ɔsi go-é ɔn: "'A ndigi dow madi-i toki kɔ rɔ-i bè tɔ.» Ndukun-je kí joo kinlé, ɛ kí rangi kí boy itə-dé goto.» 32 Njéndó dow-je ndukun lé təl idə-é panè: «Oiyoy, njéndó dow-je né, ta lə-i to tó-é. Lubə lé ra káre-rè ə ɛ kí rangi kí ɔsi kəl-é goto rəm, 33 kadi dow ndigi-é kɔ mɛɛ-é kí káre-rè rəm, kɔ tagir liə lay rəm, kɔ tógi-é lay rəm, bá kadi dow ndigi madi-é toki rɔ-é bè rəm kinlé, to né-je kí

maji itə ɗa-je lay kí ró, k̀ì ɛ kí kilə məsi-dé nangi kadi Lubə.» ³⁴ †Loki Jeju oo kí ɛ təl ilə-é-ti k̀ì gosi lé, ɛ idə-é panè: «I 'a sɔy k̀ì kɔbe kí ɗora-ti al.» Beba go-ti lé, dow kí bo ɗəji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

Kristi to ngon lə ná wa?

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Loki Jeju un ta ə ɔ ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəmə, ɛ ɗəji ta panè: «Kɗo ri bá njéndó dow-je ndukun-je 'panè Kristi* to ngonka Dabidi wa?» ³⁶ Dabidi ya kàrè, loki Ndil kí aa njay tɛɛ k̀ì ɗo ta adi-é lé ɛ panè:

«'Babe idə 'Babe lə-m panè:

'Ree 'isi ɗo jikol-m-ti sar kadi m'təl njéba-je lə-i gin tógi-i-ti.»

³⁷ Dabidi ya k̀ì ɗo-é ba Kristi 'Babe, ngà ra ban bá Kristi à to ngonka-é bəy wa? Lo-é-ti kinlé kosi dow-je d'oo ta liə k̀ì rənəl.

Nɗəji kí sobi ɗo njéndó dow-je ndukun-je

Mat 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Mɛɛ néndó-ti lé, Jeju panè: «Ooi go rɔ-si maji k̀ì rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kɗo ɗɛ lé nəl-dé kɔr gama k̀ì kubi-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nə lokosi-je-ti rəm, ³⁹ 'ndigi lokisi-je kí kete nɔ dow-je-ti mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je rəm, bá 'sangi lokisi-je kí nɔ dow-je-ti lo nékuso ra nɔy-je-ti rəm to. ⁴⁰ Ɖɛ 'kəə né-je kí mɛɛ kəy-je-ti lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta k̀ì Lubə d'adi ngal

† **12:34** 12:34 Luk 10:25-28 * **12:35** 12:35 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

ṅa-ṅa kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangi kí nga ṅa ya à ree do-dé-ti.»

Kadkare lə njəngɔwkoy kí njəndoo

Luk 21:1-4

⁴¹ Go-ti, Jeju isi nangi sobi do ku kilə kadkare kí mee kəy-ti lə Lubə isi oo se ban bá dow-je d'isi d'adi-né né Lubə lə-dé wa? Njénékingə-je 'ree d'adi là kí ṅa-ṅa. ⁴² Ngà njəngɔwkoy káre kí to njəndoo ree ungi silə joo kí to né al. ⁴³ Beba Jeju ba njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njəngɔwkoy kí njəndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kí d'adi né kinlé. ⁴⁴ Kdo de kí lay kinlé, to man do là-je lə-dé kí tò mburuki-mburuki bá d'adi tin. Ngà dené kanlé, né liə goto, adi e un sɔy nékingə-é ya adi ə to sɔy né kí à kuso kdo kisi-né ya bá un lati adi tin.»

13

Ta lə kəy lə Lubə kí Jorijalem kí à tuji

¹ Loki Jeju tee kəy-ti lə Lubə ki ndaa-ti lé, dow káre dan njéndó né-je-ti liə panè: «Njéndó dow-je né, 'oo kəy kí boy kí d'ində kə ər-je kí kuré-kuré kin.» ² Beba Jeju ilə-é-ti panè «'Oo, kəy-je kí boy-boy kinlé, d'a tɔsi tilə káre-káre kadi ər káre ya kàrè à tò do madi-é-ti al.»

Né-je kí à ra né kete nɔ̀ təl Jeju-ti

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Go-ti, Jeju isi do mbal ka kagi Olibiye-je-ti sobi do kəy lə Lubə rəmə, Piyər, kə Jaki, kə Ja, kə Andre 'ba-é ngərəngi 'dəji-é ta 'panè: ⁴ «'Idə-ji, ndo kí rá

bá né-je kinlé à ra né wa? Ə ri bá à toji kadi j'gə-né dɔkaglo-je kí né-je kinlé à ra né wa?» ⁵ Beba Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al. ⁶ Kdɔ dow-je n̄a d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti ə d'a panè: “Dɛ ya 'to Kristi.” Beba d'a kədi-né dow-je n̄a kur-dé-né wale. ⁷ Loki a kooi poy rɔ-je, k̄i ká rɔ-je lé, adi mɛɛ-si gangi man al. Lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya, ngà kɛ bá à to sɔy né-je al bəy. ⁸ Gin dow-je madi d'a k̄i rɔ k̄i gin dow-je madi, kɔbɛ káre à k̄i rɔ k̄i kí káre, dɔnangi à yəki k̄i lo-lo, bobo à kusi. Bè ya kàrè, à tò titi kulə gin ndo lə dené bè bəy.»

⁹ †«Ooi go rɔ-si maji, kdɔ d'a kow sə-si n̄ɔ njégangta-je-ti rəm, d'a tində-si mbuki-mbuki kəykəwn̄a-ti lə jipi-je rəm, d'a kow sə-si n̄ɔ gubərnər-je-ti k̄i n̄ɔ ngar-je-ti kadi 'gangi ta dɔ-si-ti kdɔ ta lə-m; beba d'a kingə-né ta kí sobi dɔ-m ta-si-ti. ¹⁰ Ngà tò kadi mbɛ Poyta kí Maji lə-m lé, à kusi mbi gin dow-je-ti lay kete bəy bá né-je kin à ra né. ¹¹ Loki d'ow sə-si n̄ɔ njégangta-je-ti lé, adi mɛɛ-si a kəkəkə kete kdɔ ta-je kí à pai al; ngà ta kí à toki kində ta-si-ti dɔkadi-é-ti kin ya bá 'pai; kdɔ to səi bá a pai ta lé al, ngà to Ndil kí aa njay bá à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.»

¹² «Dow à kun dɔ ngonkɔ-é ya kadi 'tol-é; bəbi ngon à kun dɔ ngon-é kadi 'tol-é; ngan-je d'a kosi ta njékoji-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadi 'tol-dé rəm. ¹³ †Dow-je lay ya d'a kosi-si k̄i ta kdɔ ta lə-m. Ngà dow kí uwə rɔ-é ngà sar tɛɛ sɔy-é-ti ə à kaji.»

† **13:9** 13:9 Mat 10:17-20; Luk 12:11,12 † **13:13** 13:13 Mat 10:22

Ta læ kində kəmkaa dɔ rɔ-ti
Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ «Dow kí isi ndó mbete* rəmə kadi gə meɛ ta kin maji. Loki a kooi nékɔbi, kì né kí tò nɛ lo-ti kí tuwə kadi tò-ti al rəmə, kadi dow-je kí d'isi dɔnangi Jude-ti, d'ay d'ow dan mbal-je-ti. ¹⁵ †Dow kí isi dɔ kəy-ti kàrè, kadi ur nangi kɔ kow kəy kun né madi al ngá, ¹⁶ rəm bá dow kí a ndɔrɔ kàrè, kadi təl ree bɛe un kubi kul liə al tɔ. ¹⁷ Ə meɛ ndɔ-é-je-ti kin tuji kí à kusi dɔ dené-je-ti kí njésəm kì dɛ kí d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ən ə!»

¹⁸ «Bɛba 'pai ta kì Lubə kɔ kadi né kin ra né nɔy kul-ti al. ¹⁹ †Kɔ ndɔ-je kinlé, à to ndɔ kɔ kí dum nati kí loki Lubə ində-né dɔnangi kin ya dow oo nja káre al bəy rəm, bá dow à koo gá-é gogi al ya sar rəm tɔ. ²⁰ Kinə 'Babe gangi ta ndɔ-je kinlé adi goji al rəmə, dow kí à kaji ya goto. Ngà kɛ bá ɛ adi ndɔ-je kinlé goji, kɔ dow-je kí ɛ mbəti-dé adi 'to dow-je liə.»

²¹ «Kinə dow idə-si panè: “Kristi† a nè” əse “a yó”, kàrè 'taai ta liə al. ²² Kɔtələ, njéba rɔ-dé Kristi-je, kì njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti d'a kɪ kɔ ra nékɔji-je, kì né mbəli-je kɔ kədi-né dow-je. D'a ra bè sangi-né koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbəti-dé lé wale kare wa. ²³ Ooi go rɔ-si maji. Mə m'idə-si rəsi ngá ən!»

Təl ree læ Ngon læ dow
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

* **13:14** 13:14 Dan 9:27 † **13:15** 13:15 Luk 17:31 † **13:19** 13:19 Ntd 7:14 † **13:21** 13:21 Kristi lé kɔr meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

24 †Go ndo kò-je-ti kí dum nati kinlé,
londul à kuti kəm kàdì,
này à nda al,

25 †kərwəi-je kí dora-ti d'a tusi nangi,
bá tógi-je kí dora-ti à yəy yəki-yəki.

26 †Rəmə dow-je d'a koo Ngon lə dow à kɪ dora-ti kisi ree dan kilndi-ti kì tógi kí n̄a rəm, bá kì riba rəm tɔ. 27 Ɛ à kulə malayka-je kadi 'kəw dow-je kí ɛ mbəti-dé kɪ dɔ kum dɔnangi kí sɔ kin lay kɪ nati. D'a kɪ ngangɪ dɔnangi-ti kow njal ngangɪ dora-ti.

Néndó kí rɔ kote-ti

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

28 Uni néndó mɛɛ gosta-ti kí dɔ kote-ti kin ooi. Kote lé, loki balkəm-é-je təl tɔ mbəl bá mbi-é tubə dɔ-ti lé, sɔi 'gəi kí này bə này ngosi. 29 Bè ya tɔ, loki ooi kí né-je kinlé isi ra né rəm, kadi 'gəi kí Ngon lə dow ɔ tarəbi-ti pèrèrè ngá.

30 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né.

31 Dora-je kì dɔnangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartangɪ.

Dow gə ndo ree lə Jeju Kristi al

Mat 24:36-44

32 †Ta lə ndo əse kàdì ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dora-ti ya kàrè 'gə al rəm, bá Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al, ngà Bəbi-é ya kì kàr-é bá gə. 33 Bəba ooi go rɔ-si maji,

† 13:24 13:24 Ntd 6:12 † 13:25 13:25 Ntd 6:13 † 13:26 13:26 Ntd 1:7 † 13:32 13:32 Mat 24:36

isi kəm do rɔ-si-ti, kdo səi 'gəi ndo kí né-é à ra-
né né al. ³⁴ † À tò titi-na kì njèkəy kí isi ɔw mba
rəmə iŋə kəy liə, ində ngannjékullə-je liə do-ti,
gángi kullə do-dé-ti kì go-é go-é kadi 'ra, fá ndəji
njèngəm takəy kadi isi kəm. ³⁵ Ən é isi kəm do
rɔ-si-ti to, kdo səi 'gəi ndo kí njèkəy à təl-né al. À
təl ta losɔlo pee əse danlo-ti, əse kì ndi nɔ kunjə
əse kì ndoge. ³⁶ Beba isi kəm do rɔ-si-ti nè à kì
ree kubə-si nangi busi do bi-ti. ³⁷ Ta kí m'idə-si
kinlé, m'idə dow-je lay to, kadi isi kəm do rɔ-si-ti.

14

'Boy-je lə jipi-je d'im Jeju

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ja 11:45-53

¹ Ndo ra nɔy Paki*, kì ndo ra nɔy kí 'ra kì mbə
kí əm goto-ti nɔy ndo joo. Njékun do njégugnə-
je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangi
kəm rəbi kdo kədi Jeju kuwə-é təl-é. ² Kdotalə
de 'panè: «J'a rai ndo ra nɔy-ti al, kdo j'a kungi
dow-je do-ji-ti.»

Ta lə dené kí ur ubi do Jeju-ti

Mat 26:6-13; Ja 12:1-8; Luk 7:36-50

³ † Jeju isi meɛ be-ti kí Betani, meɛ kəy-ti lə Simɔ
kí ndoki to njèbanji. Loki d'isi ta nékuso-ti rəmə,
dené káre bè andi go-dé-ti kì ku kí 'ra kì ər kí
'fa-é «albatrə» ji-é-ti. Ku lé, ubi kí ətɪ maji rusi
meɛ-é ə to ubi wale kí 'fa-é «nár» kí yéróró adi
là-é nɔ. Dené lé ində ta ku lé tətɪ, ə ungi ubi lé

† **13:34** 13:34 Luk 12:36-38 * **14:1** 14:1 Nɔy Paki lé, to nɔy kí
'ra kadi meɛ-dé ole-né do tɛɛ be bə-ti lə ngan Israyel-je. † **14:3**
14:3 Luk 7:37,38

do Jeju-ti. ⁴ Rəmə nəl dow-je kí nǎ-je al, adi 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Ē tujì ubi kin kɔgi bè kɔ ri wa?» ⁵ To ubi kí lé j'a taa-né là kí à dəə là kullə kí ndɔ bumatə kɔ ləbi njéndoo-je al ban wa? Rəmə wɔngi ra-dé do dené-ti lé. ⁶ Ngà Jeju panè: In̄əi dené kin jeke. Adi-é kɔ̀ bè kɔ ri wa? Ē ra né kí maji kɔ ta lə-m. ⁷ Kɔ njéndoo-je d'a kisi sə-si nè kì ndɔ-é ndɔ-é, adi ndɔ kí 'ndigi lé, a rai sə-dé maji bəy, ngà mə lé m'a kisi sə-si kì ndɔ-je lay al. ⁸ Dené kinlé ra né kí tógi-é asi ra; ɛ ndəm-m ubi kete kɔ dubi-m-né. ⁹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kí dɔnangi-ti nè kí d'a kilə mbe Poyta kí Maji titi lé, d'a kɔr poy né kí dené ra kinlé kadi mɛɛ dow-je ole-né dɔ-é-ti.

Judasì sangi kəm rəbi kun do Jeju

Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

¹⁰ Judasi Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo ɔw ɔji ta kì njékun do njégugnə-je lə Lubə kadi n'ilə Jeju jidé-ti. ¹¹ Loki d'oo ta liə bè lé, rɔ-dé nəl-dé nǎ adi d'un mindi-dé kadi d'adi-é là. Dɔgangi-é-ti kinlé, Judasi sangi kəm rəbi kí maji kadi n'ilə-é-né jidé-ti.

Jeju kì njéndó né-je liə 'ra go nɔy Paki

Mat 26:17-19; Luk 22:7-20; Jq 13:21-30

¹² Ndɔ kí dɔsɔy lə ndɔ ra nɔy kí 'ra kì mbə kí əm goto-ti, ndɔ kí d'ilə-né məsi bati-je nangi kɔ nəkuso kí lo Paki-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'dəji-é 'panè: «Lo kí rá bá i 'ndigi kadi j'ra nəkuso Paki-ti j'adi-i wa?» ¹³ Beba Jeju ulə njéndó né-je joo kete panè: «Owi mɛɛ bebo-ti, a kingəi dingəm

kí uti gùm man rəmə 'ndoli go-é. ¹⁴ Mee kəy kí ɛ ɔw-ti lé, idəi njəkəy 'painè: Njéndó dow-je né panè, mee kəy kí rá bá n'a kuso né Paki-ti kì njéndó né-je lə-n'è wa? ¹⁵ Ə ɛ à kɔji-si kəy káre kí mee-é tati pəl-pəl kí tò dɔ madi-é-ti taá; né-je lay tò-ti rəm, tokí ra go-é lay rəm; lo kin bá a rai nékuso-ti kdɔ-ji.» ¹⁶ Ngà loki njéndó né-je d'ɔti d'ɔw mee bebo-ti lé, d'ingə né-je lay titi kí Jeju idə-dé-né ə 'ra nékuso Paki.

Jeju pa ta lə Judasi kí à kun dɔ-é

Mat 26:20-25; Luk 22:21-23

¹⁷ Ta kàdì kur-ti, Jeju ree kì njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo. ¹⁸ Loki d'isi ta nékuso-ti lé, Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow káre dan-si-ti kí isi uso sə-m né à kun dɔ-m.» ¹⁹ Go ta-ti kinlé, mee kɔ ra njéndó né-je adi 'dəji-é ta ɔsi go-nə go-nə 'panè «To mə wa?» ²⁰ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «To dow káre dan-si-ti səi kí dɔgi gidi-é joo kin, kí ulə ji-é sə-m nati mee bəy-ti kin ya. ²¹ Tɔgrɔ, Ngon lə dow à koy titi kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sɔbi dɔ-é lé ya, ngà tujì bá à kusi dɔ dow-ti kí njəkun dɔ-é. Dowbé kinlé d'oji-é al kàrè tò soti.»

Kində gin nékuso nam lə Jeju

Mat 26:26-30; 1Kɔ 11:23-29

²² Loki d'isi d'uso né lé, Jeju un mbə rəmə ra oiyo Lubə bá uwə gangi adi njéndó né-je liə ə panè: «'Taai, né kin to daji rɔ-m.» ²³ Go-ti, un kɔbi kí man nduu tò-ti, ra oiyo Lubə, adi-dé ə dɛ lay ya d'ay. ²⁴ Jeju idə-dé panè: «Kin to məsi-m, məsi kulənoji nati kì Lubə kí ungi nangi kdɔ kosi dow-je. ²⁵ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'a kəy man

nduu gogi al sar ndo kí m'a kay kè sigi kɔbe-ti lə Lubə.»²⁶ Go-ti, d'usi pa-je† bəy bá d'ì d'ow do mbal ka kagi Olibiye-je-ti.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jq 13:36-38

²⁷ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Səi lay ya a tusi-mi kiŋəi-mi, kdo 'ndangi meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè:

“M'a təl njèkul bati-je, rəmə bati-je d'a sane-na.”»

²⁸ †Ngà Jeju təl ilə do-ti panè: «Kɛ bá loki m'a tosi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kow ngəbi-si Galile.»

²⁹ Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay 'tusi d'inə-i kogi kàrè ma bè lé m'a kiŋə-i kogi nda al.»³⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone ə kí ndoo nè-ti kin ya, kunjə à nɔ nja joo al bəy ya 'a naji panè 'gə-m al ya nja mutə.»³¹ Piyər təl ilə-é-ti kè tógi-é ya bəy panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, kí nja kàrə ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njéndó né-je lay 'pa bè ya to.

Jeju pa ta kè Lubə lo ndɔr-ti kí 'ba-é Getseməne

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Loki d'ow 'tɛɛ lo-ti kí 'ba-é Getseməne rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Isi nangi nè adi m'ow m'pa ta kè Lubə.»³³ Ə ɛ adi Piyər, kè Jaki, kè Ja d'ow siə rəmə, do gangi-é-ti kinlé bá bəl kè meɛ gangi man ulə gin ra Jeju.³⁴ Bəba idə-dé panè: «Mɛɛkɔ ra-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi

† 14:26 14:26 Pa-je kí d'usi lé à to Pa 113–118 kin. † 14:28 14:28 Mat 28:16

kəm-si bi.» ³⁵ Ngà rəmə loki ɔti kete sɛ lé, usi nangi pa ta kɪ Lubə panè kinə kəm rəbi kí rangi tò nɔɔ rəmə, kadi n'ra n'adi kàdì kí né kin ɔw kɪ ra-né né kinlé tɛɛ dɔ-n'è-ti al. ³⁶ Ɛ panè: «Aba! Bobi-m, i lé 'ow kɪ tógi dɔ né-je-ti lay, 'itə kɔ́ kí nɔ́ kin kɪ rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigi-ti lə-m ma al; ngà kadi 'ra kí go ndigi-ti lə-i i ya.» ³⁷ Jeju təl ree rɔ njéndó né-je-ti kí mutə lé rəmə ingə-dé dɔ bi-ti. Beba ɛ pa kɪ Piyər panè: «Simɔ, 'to bi wa? Kadi 'ɔgi kəm-i bi kàdì kàrè bè ya kàrè 'asi al wa?»

³⁸ «Ɔgi kəm-si bi ə 'pai ta kɪ Lubə kɔɔ kadi nənɔ tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngà daji rɔ dow b́a tógi-é asi al.» ³⁹ Jeju təl inə-dé bəy ə ɔw pa ko ta-je kí kàrè kin ya kɪ Lubə bəy. ⁴⁰ Go-ti, təl ree, rəmə ingə-dé dɔ bi-ti, kəm-dé ɔy diriri. Dɛ 'gə ta kí d'a kidə-é al. ⁴¹ Təl ree kí nja mutə idə-dé panè: «'Toi bi lə-si ngá, uwəi rɔ-si. Gin né-je gangi ngá! Kàdì asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njəramajal-je-ti. ⁴² Ɔi taá adi j'owi! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngá!»

Ta lə kuwə Jeju

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jə 18:3-12

⁴³ Jeju pa ta lé ilə nangi al ya bəy rəmə Judasi kí to kí kàrè dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ree kɪ kosi dow-je kí d'uti kiyərɔ-je kɪ kagi-je ji-dé-ti. Dow-je kinlé, njèkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'ngatógi-je lə jipi-je b́a d'ulə-dé. ⁴⁴ Njèkun dɔ Jeju lé, tɔji-dé né kí n'a ra kadi 'gə-né Jeju. Ɛ panè: «Dow kí m'a ra-é lapiya, kuwə-é kàdì-m-ti kin ya to ɛ,

én é uwəi-é əjè 'ngəmi-é maji ə ɔwi siə.» ⁴⁵ Loki Judasi ree tɛɛ rɔ Jeju-ti rəmə ɓa-é panè: «Njéndó dow-je né», rəmə uwə-é kàdì-é-ti. ⁴⁶ Beɓa dow-je kí 'ree siə lé d'uwə Jeju. ⁴⁷ Kí káre dan dɛ-ti kí d'a siə, ɔr kiyəɔ tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə ndəti ya gangi.

⁴⁸ Jeju idə-dé panè: «Səi ooi-mi kɪ bəkaya dow ɓá 'reei kɪ kiyəɔ-je kɪ salangi-je kdɔ kuwəi-mi-né wa? ⁴⁹ †Mā kí ndɔ-je lay m'isi nati sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya é uwəi-mi al, ngà né kinlé tò bè kdɔ kadi ta-je kí mee mbete-ti kí aa njay kinlé né-é ra né.»

⁵⁰ Beɓa njéndó né-je lay ya 'tusi-é d'inqə-é d'ay-nə. ⁵¹ Basa káre bè ɓir rɔ-é kɪ kubi, ndole go Jeju, beɓa 'sangi kadi d'uwə-é. ⁵² Loki 'sangi kadi d'uwə-é lé, ɛ inqə kubi liə ji-dé-ti, ay kɪ rɔ-é kare.

*Ka Jeju nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je
Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ja 18:13-14,19-24*

⁵³ D'ɔw kɪ Jeju ɓe lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə. Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'ngatogi-je lə jipi-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je lay ya 'kəw-nə nɔɔ. ⁵⁴ Piyər njiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà dəkɪ siə, ɔw sar tɛɛ mee ndògi-ti panata lə burə dɔ njégugnə-je lé ə isi nati kɪ ngannjèkullə-je isi ndibi pər.

⁵⁵ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je d'ingə-nə, 'sangi kəm rəbi kadi d'ingə ta madi kí sɔbi dɔ Jeju kdɔ kadi

† 14:49 14:49 Luk 19:47; 21:37

'gangi-né ta koy dɔ-é-ti, ya ngà d'ingə al. ⁵⁶ Dow-je n̄a ya 'tėti ta kí ndángi dɔ-é-ti, ngà ta-je lə-dé ɔw go-n̄a-ti al. ⁵⁷ Dɛ kí n̄a-je d'ubə nangi d'ɪ taá 'tėti ta ta-é-ti 'panè: ⁵⁸ †J'oo ta-é-ti panè: «M'a tɔɔ kəy lə Lubə kí dow-je d'ində k̄i ji-dé kin, ə ndɔ mutə ya m'a kində kí rangi kí ji dow bá à ra al.» ⁵⁹ Dɔ ta-ti kin ya kàrè ndi-dé ɔw go-n̄a-ti al ya bəy. ⁶⁰ Burə dɔ njégugnə-je lé ɪ taá dan kosi dow-je-ti dəji Jeju panè: «I 'a kilə ta-je-ti kí dow-je kin 'tilə dɔ-i-ti kinlé al wa?» ⁶¹ Ta-é kí ngarara ya kàrè ɛ tɛɛ ilə-é-né-ti al. Burə dɔ njégugnə-je təl dəji-é ya bəy panè: «I 'to Kristi‡ kí Ngon lə Lubə kí j'osi gajɪ-é lé wa?» ⁶² Jeju ilə-é-ti panè: «Oiyɔ, to m̄a ya. Ə a kooi Ngon lə dow à kisi dɔ jikəl Lubə-ti kí njètógi rəm, bá a kooi-é kí à k̄i dɔr̄a-ti kisi ree dan kilndi-ti rəm tɔ.» ⁶³ Bəb̄a burə dɔ njégugnə-je lé tuwə kubi kí rɔ-é ɛ-ti ya gángi bati-bati ə panè: «J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy ban wa? ⁶⁴ Ta kɔbi kí ɛ pa k̄i Lubə lé, səi ooi k̄i mbi-si; ta ri ó 'giri dɔ-ti wa?» Dow-je lay ya 'gangi ta dɔ-é-ti 'panè: «Koy-é ya bá to tó-é.» ⁶⁵ Bəb̄a dɛ kí n̄a-je dan-dé-ti 'tubə yoro dɔ-é-ti, 'dɔɔ kəm-é k̄i takubi, 'b̄ir ji-dé 'tində-é-né ə 'pa siə 'panè: «'Adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to n̄a bá ində-i wa?» Bá ngannjékullə-je 'tində mbó-é tɔ.

Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; J̄a 18:15-18,25-27

⁶⁶ Dɔgangi-é-ti kí Piyər n̄ay-né mɛɛ ndògi-ti nangi bəy lé, dené kàrə dan ngannjékullə-je-ti

† **14:58** 14:58 J̄a 2:19 ‡ **14:61** 14:61 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

lə burə dɔ nʒégugnɛ́-je lé ree, ⁶⁷ bá ɛ oo Piyər isi ndibi pər rəmə oo-é géréré ə idə-é panè: «I ya kàrè 'to nʒɛnɛjiyə kì Jeju, dow kí Najareti kinlé tɔ.» ⁶⁸ Ngà Piyər təl naji panè: «Kuy! M'gə al, i lé ta ri bá 'ndigi pa kàrè m'gə al.» Go-ti rəmə, Piyər tɛɛ ɔw ndaa-ti. ⁶⁹ Ngà dené lé oo Piyər lé bəy rəmə, təl idə dow-je panè: «Dow kanlé to kí dan-dé-ti ya.» ⁷⁰ Rəmə Piyər naji ya bəy. Sɛ go-ti ya rəmə, dɛ kí d'a lo-é-ti 'pa kì Piyər 'panè: «Tɔgrɔ-ti, i lé 'to kí dan-dé-ti ya, kɔɔ i 'to dow kí dɔnangi Galile-ti; ['pa ta tanɔ sə-dé rəm.»]§ ⁷¹ Bɛba Piyər ubi rɔ-é panè kadi Lubə ində-m ɔji-m: «M'gə dow kí 'pai ta liə kinlé al.» ⁷² Tajinati nè ya kunjə nɔ nɔ kí nja joo, rəmə mɛɛ Piyər ole dɔ ta-ti kí ketɛ Jeju pa siə panè: «Kunjə à nɔ nja joo al bəy ya 'a naji ta panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə.» Bɛba ɛ gir tɛɛ dɔ ta-ti kin rəmə nɔ baktu-baktu.

15

Jeju a nɔ Gubərnər Pilati-ti

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jɔ 18:28-38

¹ Kì ndɔge ratɛ ya, nʒékun dɔ nʒégugnɛ́-je lə Lubə 'kəw-nɔ, d'ɔji-nɔ ta kì 'ngatógɛ-je lə jipi-je, kì nʒéndó dow-je ndukun-je, adi to kuwəɔɔ-nɔ lə 'boy-je kí nʒégangta-je lə jipi-je lay. Bɛba dɛ d'un ndu-dé d'adi 'tó Jeju njim-njim d'ɔw siə d'ilə-é ji Pilati-ti.

² Bɛba Pilati dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti

§ **14:70** 14:70 Ta-je kí tɔ mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kà ta grɛkì.

tin.» ³ Njékun do njégugné-je lə Lubə 'tilə ta-je n̄a do Jeju-ti. ⁴ Pilati təl dəji-é panè: «'A kilə-dé ta-ti kinlé al wa? 'Oo kər ta-je kí 'tilə do-i-ti kinlé ya al wa?» ⁵ Ngà Jeju tɛɛ ta-é kí ngarara ya kàrè ilə-ti al sar adi ɔr ndil Pilati.

'Gangi ta koy do Jeju-ti

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jq 18:39-19:16

⁶ Kaglo ra n̄ay Paki-je lay ya, Pilati à kilə dangay káre taá ə à to ɛ kí kosi dow-je ya d'osi kagi do-é-ti bá à kilə-é taá. ⁷ Ə dingəm káre kí ri-é lə Barabasi kí to kí káre dan bokaya-je-ti kí ndoki 'təl dow ndo ra wəngi-ti a dangay-ti n̄o. ⁸ Kosi dow-je d'ow panata lə Pilati 'dəji-é kadi ra né kí ɛ ra adi-dé k̄i do bal-bal kinlé. ⁹ Pilati ilə-dé-ti panè: «'Ndigi kadi m'ilə ngar lə jipi-je taá m'adi-si wa?» ¹⁰ Kdo ɛ gə kí njékun do njégugné-je lə Lubə d'ilə Jeju ji-n'è-ti kdo kim kí d'im-é. ¹¹ Njékun do njégugné-je lé, 'sulə kosi dow-je kadi 'dəji Pilati kadi Barabasi bá ilə-é taá. ¹² Pilati təl dəji-dé b̄oy panè: «Ngà 'ndigi kadi m'ra ri k̄i ɛ kí s̄oi 'bai-é ngar lə jipi-je lé wa?» ¹³ Dɛ 'pa ta k̄i ndi-dé kí boy-boy 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ¹⁴ Pilati idə-dé panè: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Rəmə 'təl 'pa ta k̄i ndi-dé kí boy itə kí kete lé ya b̄oy 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ¹⁵ Pilati ndigi kadi rɔ kosi dow-je nəl-dé, beba ilə Barabasi taá, rəmə adi 'tində Jeju k̄i ndoy marow bá in̄ə-é ji-dé-ti kadi d'ow 'bə-é kagdəsi-ti.

Asgar-je 'soki Jeju

Mat 27:27-31; Jq 19:2-3

16 Asgar-je d'ow kì Jeju panata lə Gubərnər, rəmə 'ba kosi asgar-je lay. 17 D'ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é n̄a rɔ-é-ti, 'ra kun d'oji jogi ngar-ti d'ulə dɔ-é-ti. 18 Rəmə 'təl 'ra-é lapiya 'panè: «Lapiya boo ngar lə jipi-je.» 19 'Tində dɔ-é kì tuwətógi, 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, 'tosi məkəji-dé nangi bá 'səbi takəm-dé nangi nɔ-é-ti. 20 Loki 'soki-é asi-dé rəmə, d'or kubi kí kər lé rɔ-é-ti ə d'ulə kubi-je liə rɔ-é-ti gogi, bəy bá 'tɛɛ siə ndaa-ti gidi be-ti kɔ bə-é kagdəsi-ti.

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jə 19:17-27

21 †Asgar-je d'ində tógi dɔ dingəm-ti káre kí ri-é lə Simɔ d'adi-é uti kagdəsi lə Jeju. Dingəm kinlé, j̄ ndɔrɔ ə to dow kí bebo Sireŋ-ti. E to bəbi Alegjandrə kì Rupusi.

22 D'ow kì Jeju lo-ti kí 'ba-é Golgota, kí kər meɛ-é to «lo kí titi-n̄a kì ka dɔ dow.» 23 D'adi-é man nduu kí 'pote nati kì né kí 'ba-é mir kadi-é ay bá ɛ mbati. 24 Go-ti, 'bə Jeju kagdəsi-ti ə d'osi mbare dɔ kubi-je-ti liə kɔ koo se n̄a bá à kingə wa? 25 'Bə Jeju kagdəsi-ti kì kàdì kí jin̄ay káre kí ndoge. 26 'Ndàngi gin né kí 'gangi-né ta dɔ Jeju-ti taá 'panè:

«Ngar lə Jipi-je.»

27 'Bə bəkaya-je joo nati kì siə dɔ kagdəsi-je-ti lə-dé; ɛ kí káre dɔ jikəl-é-ti, kí káre dɔ jigəl-é-ti tɔ. 28 [Bè adi ta kí meɛ mbete-ti kí aa njay lé

† 15:21 15:21 Ròm 16:13

né-é ra né. 'Ndàngi 'panè: «'Tidə-é nati k̀i njéra majal-je.»]*

²⁹ †Dow-je kí njédəə rəbəə-je 'tugə dɔ-dé 'soki-é-né 'panè: «Aa! I kí 'panè 'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndɔ mutə ya 'a kində gogɪ lé, ³⁰ i ya 'aji rɔ-i ə 'i dɔ kagdəsi-ti 'risi nangɪ adi j'oo nə.» ³¹ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, k̀i njéndó dow-je ndukun-je kàrè 'pa ta dan-dé-ti 'soki-é-né 'panè: «Dow-je kí rangɪ bá ɛ aji-dé, ngà ɛ asi kajɪ rɔ-é al wa! ³² Ɛ é nè n'to Kristi†, ngar lə Israyel-je lé, k̀i ya kadi-é i kagdəsi-ti kin risi nangɪ adi j'oo ya rəmə j'a kadi-é mɛɛ-ji ngá!» Dɛ kí 'bə-dé siə nati kagdəsi-ti lé 'taji-é tɔ.

Koy lə Jeju

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jə 19:38-42

³³ Lokɪ kàdɪ ɔ jam dɔ bɛ-ti ya bəy rəmə, lo ndul dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdɪ kí mutə kí losolɔ asi-né. ³⁴ Dɔkàdɪ-é-ti kinlé, Jeju nɔ k̀i ndi-é kí boy panè: «Eloy, Eloy, lamasabatani?» Kɔr mɛɛ-é tɔ «Lubə lə-m, Lubə lə-m, kdɔ ri bá inə-m kɔgɪ bè wa?» ³⁵ Dow-je kí nə-je dan dɛ-ti kí d'ə lo-é-ti lé d'oo ndi-é ə 'panè: «Ooi! Ɛ ba Eli!» ³⁶ Befə dow kàrə dan-dé-ti ɔy ngɔdi ulə ndɔkrɔ dan man nduu-ti kí masi, ulə ta tuwətógi-ti adi Jeju kadi njibi ə panè: «'Ngəbi moki! Adi j'ooi se Eli liə lé à ree kɔr-é kur-é nangɪ wa?» ³⁷ Jeju nɔ k̀i ndi-é kí boy rəmə uwə ta-é nati. ³⁸ Kubi gangɪ mɛɛ kəy lə Lubə, i taá ya til ree njal nangɪ. ³⁹ Njékun dɔ

* **15:28** 15:28 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi k̀i ji-dé k̀i ta greki.
 † **15:29** 15:29 Mar 14:58; Jə 2:19 † **15:32** 15:32 Kristi lé kɔr mɛɛ-é tɔ dow kí Lubə mbəti-é.

asgar-je kí ßu kí a lo-é-ti ßá oo koy kí Jeju oy lé bè rəmə panè: «Dingəm kinlé to Ngon læ Lubə ya togro-ti.»

⁴⁰ †Dené-je madi d'a ngərəngi d'a d'oo né-je lé to. Mari kí Magdala, kì Mari kí kɔ Jojesi-je kì Jaki kí to ngon kí basa rəm, ßá Salome d'a dan dené-je-ti lé to. ⁴¹ Dené-je kinlé d'un go-é 'ra kullə d'adi-é loki isi-né Galile-ti. Dené-je kí rangi n̄a ya kí 'ree siə nati Jorijaləm d'a dan-dé-ti n̄ɔ to.

D'ilə nin Jeju bole mbal-ti

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; J̄a 19:38-42

⁴² Ta kàdì kur-ti kete n̄ɔ ndo taakoo-ti læ jipi-je kí to ndo ra go né-je kdo ndo taakoo lé, ⁴³ Jojepi kí to dow kí m̄eɛ ßebo-ti kí Arimate ree; ɛ to kí káre dan kí boy-je-ti kí njégangta-je læ jipi-je kí ri-é ßa n̄a. ɛ kàrè to dow kí isi ngəbi kɔɛ læ Lubə to. Beba ɛ uwə m̄eɛ-é nḡa ya ɔw rɔ Gubərnər Pilati-ti d̄əji-é nin Jeju. ⁴⁴ Ta igi Pilati səl kdo koy kí Jeju oy ngá. Beba ɛ ßa njèkun dɔ asgar-je d̄əji-é panè se Jeju lé oy mbor n̄u wa? ⁴⁵ Loki oo ta læ njèkun dɔ asgar-je lé, ɛ adi tarəbi Jojepi kadi ɔw un nin Jeju lé. ⁴⁶ Beba Jojepi ndogi takubi, ɔr nin Jeju kagdəsi-ti, ßir-é-né ə ilə-é ße nin-ti, bole mbal-ti kí 'tol sigi. Ə nduburu ər kí boy ya uti-né ta-é. ⁴⁷ Mari kí Magdala kì Mari kí kɔ Jojesi d'oo lo kí d'ilə nin Jeju-ti.

16

Tɔsi ndəl kində lo t̄eɛ læ Jeju

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; J̄a 20:1-10

† 15:40 15:40 Luk 8:2,3

¹ Loki ndo taakoo læ jipi-je dæ lé, Mari kí Magdala, kì Salome rəm, bá Mari kí kɔ Jaki 'ndogì ubi-je kí ətì maji-maji kadi d'ow 'ndəm nin Jeju. ² Beba ndo Dimasi kí ndoge rati, kí kàdì ubə al bəy ya de d'ow doɓadi-ti. ³ 'Dəji-nə 'panè: «Ná bá à nduburu ndəngrə ər kin kí rangi ta badi-ti kadi-ji ɛn wa?» ⁴ Ngà loki d'un kəm-dé taá rəmə d'oo kí ndəngrə ər lé toki nduburu kilə rangi ngá.

⁵ Loki d'andi be nin-ti lé rəmə, d'oo basa káre kí ulə kubi kí ngal kí nda isi kí do jikɔl. Loki d'oo-é lé, 'bəl n̄. ⁶ Beba basa lé idə-dé panè: «'Bəli al, səi lé, Jeju kí Najarəti-ti kí 'bə-é kagdəsi-ti lé bá səi 'sangi-é; ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, adi goto nè; ooi, lo kí d'ilə-é-ti ɛn. ⁷ †ɔwi idəi njéndó né-je liə, ə idəi Piyər tɔ kí ɛ à ngəbi-si Galile-ti. Lo kin bá a kooi-é-ti, titi kí ɛ idə-si-né kete lé.»

⁸ Beba de 'bəl rəm, 'dadi rəm adi 'tɛɛ be nin-ti lé kí ngodi d'ay-nə. Lo kadi 'pa ta-é d'adi dow goto kdotalə bəl ində mɛɛ-dé gangi.

Jeju ɔji rɔ-é Mari kí Magdala
Mat 28:9-10; Jə 20:11-18

⁹ [Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ kì ndo Dimasi kì ndoge rati. ɛ tɔji rɔ-é Mari kí Magdala kí ndoki ɛ tubə ndil-je kí maji al siri do-é-ti lé ya kete. ¹⁰ Mari ɔw ɔr poy-é adi njéndó né-je kí d'isi dan mɛɛkɔ-ti d'isi 'nɔ. ¹¹ Ngà loki idə-dé panè Jeju isi kəm, adi n'oo-é kì kəm-n'è ya kàrè, de d'oo ta liə kì ta kí tɔgrɔ-ti al.

† 16:7 16:7 Mat 26:32; Mar 14:28

Jeju toji rɔ-é njéndó né-je liə joo

Luk 24:13-35

¹² Go-ti, Jeju toji rɔ-é kɪ rɔ kɪ mbəl rɔ njéndó né-je-ti liə kɪ joo kɪ d'isi d'ow kɪ ngonbe-ti kɪ wale.

¹³ Dɛ 'təl 'ree d'or poy-é d'adi ndəgi-é-je, bè ya kàrè d'adi-dé mɛɛ-dé al.

Jeju toji rɔ-é njéndó né-je liə kɪ dɔgi gidi-é káre

Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jɑ 20:19-23; Knj 1:6-8

¹⁴ Go-ti, Jeju toji rɔ-é njéndó né-je liə kɪ dɔgi gidi-é káre kɪ d'isi ta nékuso-ti; ɛ kɔl sə-dé kɔɔ mɛɛngɑ kɪ mɛɛndə lə-dé kɪ ɔgi-dé kadi d'adi mɛɛ-dé dɛ kɪ d'oo-é kɪ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. ¹⁵ †E idə-dé panè: «Owi kɪ lo lay dɔnangi-ti nè, iləi mbɛ Poyta kɪ Maji lə-m adi dow-je lay. ¹⁶ Dow kɪ adi-m mɛɛ-é é 'rai-é batɛm lé à kaji; ngà dow kɪ adi mɛɛ-é al lé, ta kɪ gangi à kusi dɔ-é-ti. ¹⁷ Nékoji-je kɪ à toji kadi 'gə-né dɛ kɪ d'adi-m mɛɛ-dé ban: D'a tubə ndil-je kɪ maji al kɪ ri-m, d'a pa ta kɪ ndɔ ta-je kɪ sigi, ¹⁸ d'a kuwə li-je kɪ ji-dé rəm, lé d'ay man kɪ né kɪ à tɔl dow tɔ-ti ya kàrè à ra sə-dé né al; d'a kində ji-dé dɔ njémɔy-je-ti ə njémɔy-je d'a kingə lapiya.»

Jeju təl ɔw dɔrɑ-ti

Luk 24:50-53; Knj 1:9-11

¹⁹ †Go ta-je-ti kɪ 'Babe Jeju pa sə-dé lé, Lubə un-é ɔw siə dɔrɑ-ti adi isi dɔ jikɔl-é-ti. ²⁰ Njéndó né-je d'ow d'ilə mbɛ Poyta kɪ Maji kɪ lo-je lay. 'Babe ra sə-dé kullə rəm, bá ra nékoji-je nɑ ya

dan-né go Poyta kí Maji kí dɛ 'pa lé toji-né kadi
to ta kí togrɔ-ti.]*

* **16:20** 16:20 Ta-je kí tò mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mee
mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kè ji-dé kè ta gɛki.

lxx

Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi
Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi (New
Testament)

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

a2451d3b-54b4-50ec-847f-e964bc48641a